

Verschijnt
twemaaldelijks

ONS HEEM

Jg. XIV, 6
Hooimaand 1960

INHOUD VAN JAARGANG XIV, 6.

Wat is volkskunde of folklore	J. Weyns.
Het Maerlândt probleem	J. Noterdaeme.
Fotografische Dokumentatie	B. Van de Walle.
Molenberichten.	
Nog Brugse Timmerken.	
Sprokkelingen.	
Van Heem tot Heem.	

Boekbespreking.

Tijdschriftenschouw.

ONZE STAM :

De XIVde, eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies.

Familiekundige Sprokkelingen.

Familiekundige Vraagbaak.

Dienst en Wederdienst.

Von onze leden :

Van ons medelid V. WOUTERS, Heverlee, verscheen in het weekblad *De Boer*, 21 nov. 1959, blz. 14 : Bij een enquête, Gebruiken in de zaaitijd met vervolg in hetzelfde tijdschrift, 28 nov. 1959, blz. 8 en op 26 dec. 1959, blz. 3, *De Wondere Kerstnacht* over boerenfolklore op Kerstnacht. Bestellen bij de schrijver, — Bij de Provinciale Bibliotheek, Begijnhof, Zuivelmarkt, Hasselt, verscheen in de *Mededelingen van het centrum voor studie van de Boerenkrijg* : Nr. 12 J. BROUWERS, *Soldaten van Napoleon uit Gelinden* ; Nr. 13 J. GRAUWELS, *Een nasleep van de Boerenkrijg te Maaseik*, 8 blzn. ; Nr. 14 J. GRAUWELS, *De Landbouw in het departement van de Nedermaas (1811)*, 10 blzn. ; Nr. 15 H. BAILLIEN, *Dokumenten over de Boerenkrijg uit het Tongers Stadsarchief*, 8 blzn. — Van ons medelid PIETER DECLERCQ verschenen in *De Mandelbode*, weekblad van Izegem, de volgende bijdragen, die ter inzage gestuurd kunnen worden. Sommige bijdragen zijn nog te verkrijgen : 1958 : 20 december, *De bekende hoogbaljuws van Izegem* ; 1959 : 2 januari, vervolg ; 9 januari, *De Schepenbaak, Griffier en Schepenhuis* ; 16 januari, *Gelanden en Notabelen* ; 23 januari, *Raadsleden en Pointers* ; 30 januari, *Kosters en Kerkbaljuws* ; 6 februari, *Beiaardiers* ; 13 februari, *Het oude kerkhologe en horlogemakers* ; 20 februari, *De veeziekte te Izegem vanaf 1721* ; 27 februari, *Bruggen en wegen te Izegem in de 18e. eeuw* ; 27 maart, *Onze voorouders op reis* ; 10 april, *De oude rechtspraak te Izegem* ; 17 april, *Geseling en verbanning* ; 24 april, *Een veroordeling tot de galg in 1774* ; 22 mei, *Ordonnanties van de Schepenbank* ; 12 juni, *Oude heelmeesters te Izegem in de 18e. eeuw* ; 17 juli, *De landkaart van Izegem van 1741* ; 31 juli, *Het oude kerkorgel* ; 14 augustus, *De heremiet du Quennoy en de hermitage van Ingelmunster*. — In zijn boekje *De windmolens van Nevele en randgemeenten* geeft ons medelid A. JANSSENS een beschrijving van 12 windmolens, uit Nevele, Poesele, Meigem en Vosselare, met 10 foto's, 4 lijsten en een molenkaart. Te bestellen door overschrijving

van 30 F op postrekening nr. 28 88 09 van A. Janssens, Kernemelkstr. 54, Nevele, — De VIIIe. jaargang, nr. 2, van het *Heemkundig Handboekje voor de Antwerpse randgemeenten van de Gitschotel Buurtschap*, Vosstraat 47, Borgerhout, bevat een overzicht van *Onze windmolens in het arrondissement Antwerpen van 1830 tot heden*. Zeer veel documentatie met zes afbn. — Naar aanleiding onzer VIIe Heemtento, werd een gelegenheidsvaantje uitgegeven, een lino door A. VERMEYLEN, met de beeldenaar van St.-Kristoffel met Jezuskindje. Op de achtergrond een wegennet. Volgende tekst : « Met St.-Kristoffel veilig op heemwandelingen - Wegentento 1959, *Gitschotel Buurtschap*, Borgerhout ». Dit vaantje had veel succes. Verkrijgbaar tegen 10 F op sekretariaat *Gitschotel Buurtschap*, 87, Vosstraat, Borgerhout, postrek. nr. 4220.67 (Van de Vijver, Borgerhout). — Medelid N. SCHEPERS uit Waterschei-Genk kwam klaar met een studie van de vaktaal der windmolens in de Maasstreek van de beide Limburgen. De verhandeling heet : *Van taup tot wiesk, Onderzoek naar de vaktaal der windmolens tussen Maastricht en Roermond*. Zij werd ingediend voor het behalen van de graad van licentiaat in de letteren en wijsbegeerte, groep Germananse filologie, aan de universiteit te Leuven. — Van CYRIEL WELLENS, Hever, verscheen het *Lodewijk Scharpépad, Wandeling van Aarschoot over Betekom, Baal, Tremelo en Keerbergen naar Haacht. Gids voor Aarschoot en verre omgeving*. Antwerpen, V. Toeristenbond, 1960, 144 blzn., 16 pltn., 2 krtn. 62 F op postrekening van schrijver, nr. 48.95.17. Met opdracht indien gevraagd. — Van GUIDO WAUTERS, Markstr. 8, Rijenman, verscheen een verdienstelijk boekje *De Sint-Elooi-verering te Rijenman, Geschiedenis, Folklore en volkse vroomheid*. 24 blzn. met 4 afb. en bijgeleegd bedevaartvaantje (1960). Te bestellen tegen 20 F op zijn postrekening nr. 521.370. — Van ons medelid FERDI VAN DE VIJVER verscheen : *Het Lanteernhof te Deurne en zijn eigenaars*, met een woord ter inleiding door Flor van Reeth en met lino'sneden verlicht door Antoon Vermeylen. Uitg. *Gitschotel Buurtschap*, Borgerhout, 24 blzn., 10 F.

Wat is volkskunde of folklore?

Over de vraag, wat folklore (1) of volkskunde is, wordt soms door vakgeleerden nog geredetwist. Hun onenigheid betreft echter enkel en alleen het verschillend oogpunt van waaruit zij de aangelegenheid bekijken, want over de grond van zaken zijn zij het ten deze wel eens. Gelukkig zitten we hier niet in een hooggeleerd gezelschap van professoren en mag ik het onderwerp goeddelijker en eenvoudiger aanpakken.

Ik wilde dan allereerst verklaren en beklemtonen wat folklore of volkskunde *niet* is, want over weinige wetenschappen bestaat bij vele mensen zulke schromelijke misvatting.

Gewoonlijk verstaan de buitenstaanders onder folklore : de eigenaardigheden uit het volksleven, de rariteiten, het zonderlinge, het ongewone, of wat voorbij is. Elkeen zal voor b.v. volgende feiten zeggen dat ze tot de folklore behoren : het ros Beiaard, vastenavondvieringen, spotnamen, heksengeschiedenissen, legenden, sommige bedevaarten, liedjeszangers, meiboomplanting, kinderspelen, hanengevechten, gildefeesten, vertelsels, ommegangen, reuzen, enz. En inderdaad : dat behoort allemaal tot de folklore of volkskunde, maar deze wetenschap is niet alleen dat. De volkskunde omvat veel meer. Zij is een wetenschap gelijk de geschiedenis, de aardrijkskunde, de plantenkunde enz. er een is. De volkskunde of folklore is de kunde, de kennis, betreffende ons volk zelf. Haar onderwerp is zeer ruim. Zij bestudeert het ganse volksleven, de gehele volkskultuur, de levenswijze en opvattingen van ons volk, in het verleden en het heden, dus met de ganse ontwikkeling en de zin van die levensvormen en geplogenheden.

De folklore bestudeert dus zowel wat en hoe we eten — want b.v. in China doen ze dat heel anders — als het ganzerijden en de dwaallichten ; zowel de wijze van ploegen en dorsen als de bedevaartvaantjes, de westvlaamse wijtewagen en het afbinden van de koorts.

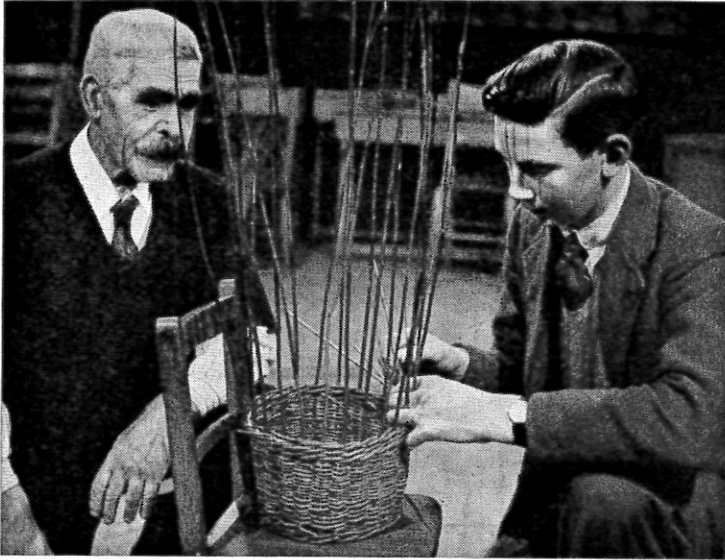
Ik zal het nog eens anders en beter geordend zeggen. Het ganse domein van de folklore of volkskunde is best te overzien, als we het in gebieden onderscheiden, nl. samen drie.

Het eerste gebied is het stoffelijke : hierin wordt alles bestudeerd wat betrekking heeft op de voedselvoorziening, de kleding en de huisvesting ; hierbij behoren dus ook de ambachten, evenzo de akkerbouw, hoevebouw, huisraad, volksklederdrachten, spinnen enz. Het tweede gebied omvat de sociale kant van het volksleven, de betrekkingen van mens tot mens, nl. in de familie, het gehucht of wijk, dorp of stad, het verenigings- en ontspanningsleven. Hierbij behoren dus de gebruiken van wieg tot graf en die van de ring van het jaar. Dan blijft als derde gebied nog over : al wat tot de uitingen van de geest is te rekenen : volkstaal, volks geloof, volkswetenschap, volkskunst. Hier zijn o.a.

Alb. 258. — Dit behoort zeker tot de volkskunde : het Rutten-Meispel...

(1) Radiolezing op 10 slachtm aand 1959 gehouden ter inleiding van deze nieuwe rubriek.

Alb. 259. — Maar ook dit behoort ertoe : het eenvoudige mandenvlechten.

volkskunde te onzent waren Alfons de Cock, Isidoor Teirlinck, August Gittée, Pol de Mont, Guido Gezelle, Jozef Cornelissen enz.

Gij hebt kunnen opmerken dat bij voorkeur de naam *volkskunde* i.p.v. *folklore* wordt gebruikt. Inderdaad is de naam *folklore* een Engels woord, in 1846 door een zekere Thoms voor het eerst gebruikt om de toenmaals nieuwe wetenschap aan te duiden, die wij beter met een eigen Nederlandse naam *volkskunde* noemen. Maar als *folklore* (waarin alvast het Angelsaksische *folk* = volk zit), is zij door buitenstaanders algemeen bekend en daarom werd die naam in deze nieuwe radiatorubriek ook (voorlopig) behouden. Daartegen is zo geen groot bezwaar, want het beste algemeen overzicht over onze Vlaamse volkskunde, het prachtig boek *Eigen Aard*, door Prof. Dr. K. C. Peeters voornoemd, draagt als ondertitel : *Grepn uit de Vlaamse folklore*. Ik meen dat het inderdaad de bedoeling van deze radiatorubriek is : zulke *grepn*, of *greetjes*, uit onze Vlaamse folklore ten beste te geven.

Dr. Jozef WEYNS,
Lid Koninklijke Belgische Kommissie v. Volkskunde,
Voorzitter Verbond voor Heemkunde.

Naschrift. Laten we het woord *folklore*, want verwarring stichtend, voorgoed bannen. Wie het heeft over *de folklore van dit of van dat*, en daaronder alleen de eigenaardigheden of het voorbijje verstaat, begrijpt maar half wat folklore = volkskunde is. Een paar voorbeelden. Wie schrijft over *de folklore van de windmolens*, en dan alleen de wickensymboliek, gebruiken bij het nieuw graan, uitdrukkingen en dergelijke bespreekt, verstaat zijn onderwerp slecht. Ook bouw, onderdelen, namen, werking, molenrecht enz. behoren ertoe. Wel kan men bepaalde *uitzichten* behandelen, b.v. het sociale onder *de molen in het volksleven*, of het technische als bouw, werking, typologie, of het taalkundige in *molentermen*. Wie handelt over *de folklore van de metselaar* en alleen metselaarsgebruiken, -*uitdrukkingen* en dergelijke zou aangeven, gaat weer mank. Ook alaaam, techniek, werkwijze enz. behoren ertoe : 50 jaren geleden deed de metselaar het anders dan nu en de werkwijze, die ik in Wenen zag toepassen, is gans verschillend van de Vlaamse.

En zo zouden we kunnen voortgaan. Maar dat is wel overbodig. Gebruiken we *volkskunde* als naam voor de studie van de feiten uit de volkskultuur en onthouden we dat deze wetenschap niet het rariteitenkabinet van het volksleven is : ook het alledaagse maakt er deel van uit.

J. W.

Het Maerlandt probleem

1960 is het Jakob Van Maerlandtjaar voor alle Vlaamse verenigingen. In 1860 werd zijn standbeeld onthuld te Damme (zie afb. 260) en sprak Dr. Matthijs de Vries uit Leiden zijn later zo algemeen bekend geworden redevoering, die elke student in het handboek Zuid en Noord doorleest. Van Maerlandt is de eerste Vlaamse schrijver van Europees formaat en toch dichtte hij in zijn Sint Franciscus levens, vers 125 en vgl.

Ende omdat ic Vlaminc ben
Met goeder herte biddic hen
Die dit Dietsche sullen lesen
Dat si mijns genadich wesen

Jan Van Boendale noemde hem :

Jacob van Maelan de Vader
Is der Dietsche Dichters algader

en nog

Want hij thooft is, wildijt weten
Van allen Dietschen poëten

Maerlandt stierf te Damme en ligt er begraven onder de toren. Onze aangesloten heemkring, St.-Gutago en speciaal ons medelid, de heer Vandenberghe, ijverden en bewaamen, dat de grafzerk weer zou toegankelijk worden (zie afb. 209 van de grafzerk van Maerlandt in Ons Heem, jrg. XIII, blz. 148). Maerlandt staat voor het stadhuis gestandbeeld te Damme (zie afb. 260) en het hekken daarrond werd zopas verwijderd dank zij diezelfde invloeden. Jakob woonde te Snellegem bij de kerk nevens het Oosthof (zie afb. 262). Daar is ons ander medelid, Z.E.H. Noterdaeme, pastoor. Hij is de beste Van Maerlandtkenner van deze eeuw en hij geeft Ons Heem de primeur over Maerlandt, het geboorteland van Jakob de Costere. Ons Heem deelde mede ten andere in jrg. XIII, nr. 5, de baanbrekende studie over het geslacht, de Costere, de familienaam van Jakob. Daarmede kende de familie De Costere een trits van drie grote zonen : 1) Jakob de Costere van Maerlandt, die de eerste grote Dietsche schrijver was ; 2) de perkamenten van Jakob de Costere werden gedrukt door de kunst van een ander Costere en 3) ten slotte schreef Charles de Costere over hetzelfde Damme van Tijl en Lamme. — Onze eindopsteller rijdt dagelijks door dit Maerlandt en is de beste kenner van hofsteden en landschap uit die streek. Hij illustreerde die bijdrage met ongekende foto's van dit niet-toeristisch-ontgonnen schone land. Het werd een echte foto-reportage, die velen ons tijdschrift mogen benijden. — Mogen we nog doen opmerken dat heel wat topografische termen uit de polders, die hier klaar uitgelegd worden, aan heel wat heemkundigen dienst zullen bewijzen.

DE OPSTELRAAD.

INLEIDING

In zijn Letterkundige Geschiedenis van Vlaanderen heeft C. A. Serrure het Vlaamse Maerlant (1) door Karel Vernsnyen ontdekt, nader beschreven (2). Hij situeerde dit Maerlant in het zuidwesten van Zuienkerke en in Meetkerke (zie afb. 263, nr. 1). Het strekte zich uit, naar zijn opvatting, over gans dit gebied, de Meetkerkse Moere inbegrepen. In een eerste bijdrage over Jakob van Maerlant, verschenen in 1951, hebben wij, zonder verder onderzoek, C. A. Serrure gevolgd (3). In 1958 verscheen, door de zorgen van het Centrum voor bodemkartering, het kaartblad Houtave 22 E, met verklarende tekst van J. Ameryckx (4). Deze bodemkaart met uitleg, en de talrijke archiefstukken, die wij na 1951 hebben kunnen onderzoeken, hebben het Maerlant in het noord-westen van Brugge in een gans nieuw daglicht geplaatst, in zover dat we ons genoodzaakt voelden het vraagstuk van het Zuienkerkse Maerlant aan een grondig onderzoek te onderwerpen.

Afb. 260. — Dit beeld roept de periode van Damme op : het stadhuis, waar Jakob schepenkerk was en het standbeeld met masker en beeldhouwwerk, dat ons doet denken aan de tijd van Dante, die schreef over de dijken van Brugge tot Kadzand.

I. - HET ZUIENKERKSE MARLAND

1. HOUTAVE	4 STROOIJEN-HAAN
2. MEETKERKE	5 SPICELA
3. ZUIENKERKE	MAERLANT

Afb. 261. — Waar ligt Maerlant ?

kerkelijke betrekking kon bekleden ? Het stelsel Versnaeyen-Serrure schijnt mij toe vrij wat meer steun te zoeken in de vaderlandsliefde dier heeren dan in logische bewijskracht (6). Ook J. Te Winkel verwierp het Vlaamse Maerlant omdat men van het Zuwenkerksche Maerlant volstrekt niet weet, of er wel huizen gestaan hebben (7). Sindsdien stond het als een axioma vast dat het Zuienkerkse Maerlant onbewoond en een moerassig gebied was. In zijn *Jacob van Maerlant, zijn leven, zijn werken*, in 1946 geschreven, was J. Van Mierlo (zie afb. 263, nr. 2) voorzichtiger dan vorige schrijvers. Hij spreekt van ... *eenig moerassig land, zoals dit Marlant te Zuwenkerke schijnt geweest te zijn* (8).

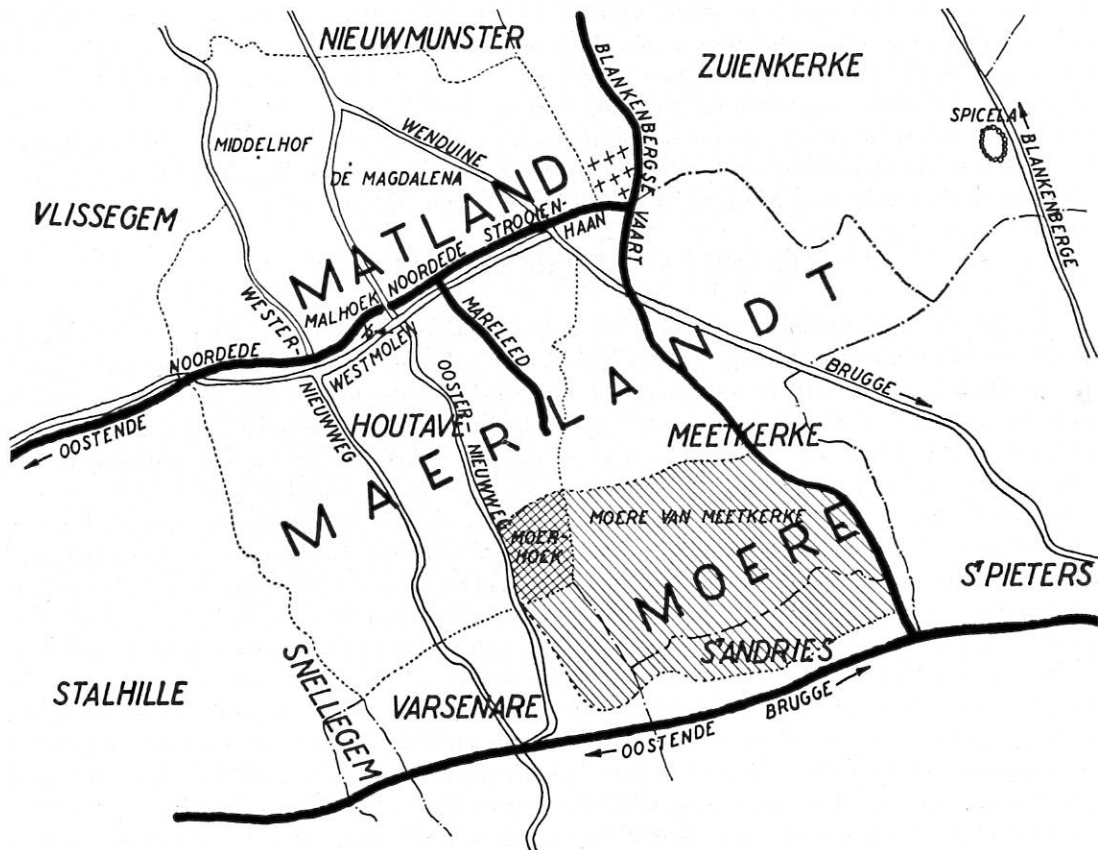
Het uitgangspunt van de bewering : *Maerlant* = moerassig gebied ligt dus bij C. A. Serrure. Hoe is hij ertoe gekomen het zuidwesten van Zuienkerke als een zompig gebied te beschouwen ? Hij ging uit van de veronderstelling, dat Moere identisch was met Mare en daar de Meetkerkse Moere en het gebied in het zuidwesten van Zuienkerke niet ver af van elkander lagen, heeft hij dit laatste gebied als moerenland aanzien. Waarom ? In 1861 had Karel Versnayan een oorkonde ontdekt van 1262 waarin vermeld werd dat *Weita die Pape* gifte gedaan had aan de abdij van Sint-Andries bij Brugge van *sessen ghemeten lands en ene line die ligghen in suenkercka jn marlant* (9). Dezelfde zes gemeten worden in een ander oorkonde van 1262 beschreven als volgt : *sex mensuras et unam linam terre sue que vocatur matlant, jacentis in parrochia de Suenkerke* (10). Met het vooropgezet gedacht dat marland = moerland was, heeft C. A. Serrure deze zes gemeten en een lijne zonder verder onderzoek in verband gebracht met de Moere van Meetkerke en ze daarom in het zuidwesten van Zuienkerke, in de nabijheid van deze Moere, gelokaliseerd (zie afb. 263, nr. 1). Om logisch te zijn moest hij dan ook de zuidwestkant van Zuienkerke beschrijven als een zompig

Tot vervelens toe werd er beweerd dat het Vlaamse *Maerlant* of het *Zuienkerkse Maerlant* zoals K. Versnaeyen het noemde, een moerassig gebied was. C. A. Serrure heeft de formule gelanceerd. Hij beschreef het Vlaamse of Zuienkerkse *Maerlant* (zie afb. 263, nr. 1) als volgt : « *Gansch de zuidwestelijke kant van Zuwenkerke bestaat uit een lagen moerassigen grond. Ook het aanpalende Meetkerke (de boeren zeggen Meerkerke) bevat uitgebreide lage weiden, die men nog heden de Moeren noemt. Gansch die uitgestrektheid zal wellicht oorspronkelijk het Marlant gheheeten hebben* (5). W. Jonckbloet, die de *Letterkundige Geschiedenis* van Serrure had geraadpleegd, schreef daarop : *De naam Maerlant is zeer algemeen en duidt de gesteldheid van de grond aan — en waaruit blijkt het, dat hier in de dertiende eeuw ook maar een gehucht stond, waar de dichter kon wonen en wellicht een*

Afb. 265. — Dit gezamenlijk beeld roept de Snellegemse periode van J. v. Maerlant voor de geest: de Romaanse kerk; het Oosthof, bezit van de ridders van Roden, de leenheren van de familie de Coster (bij de van Roden was Jakob de Coster klerk) ; de molen ; het huis dat Jakob bewoonde. Te Snellegem is pastoor Z.E.H. Noterdaeme, schrijver van dit artikel.

gebied, wat hij dan ook deed : gansch de zuidwestelijke kant van Zuwenkerke bestaat uit een lagen moerassigen grond (11). De uitslag van het bodemkundig onderzoek is echter vernietigend voor deze uitspraak. J. Americx schrijft : De oude kleiplaatgronden vormen in het Duinkerken I sublandschap uitgestrekte platen van honderden hectaren vooral ten zuiden en ten westen van Zuienkerke. Deze gronden, aldus de schrijver, liggen gemiddeld een weinig lager dan de kreekgronden, maar hoger dan de poelgronden. Ze worden overwegend als weiland uitgebaat... ze laten ook akkerbouw toe... de landbouwwaarde is er zeer hoog (12). C. A. Serrure heeft zich dus totaal vergist, wanneer hij de zuidwestelijke kant van Zuienkerke als een moerassig gebied heeft beschreven. Hij heeft zelfs een tweede vergissing begaan.

Afb. 263. — Nr. 1 met kruisjes + + is de plaats waar Serrure en Versnaeyen de zes gemeten in Maerlandt lokaliseren. — Nr. 2 met St-Andrieskruisen of Moerhoek is de plaats waar Van Mierlo de zes gemeten lokaliseert. — Nr. 3 met rondetjes bij Spicela is de echte plaats van de zes gemeten. Waar de K van Blankenbergse vaart staat, is de ligging van de Klokhofstede met de mooie bergschuur die gans de Maerlandtstreek beheerst en van overal te zien is (zie verder afbn. 271 en 273).

SPIESELE.

De zes gemeten en een lijne lagen niet in het zuidwesten van Zuienkerke (zie afb. 263, nr. 1) doch in het zuidoosten ervan, dus in tegenovergestelde richting (zie afb. 261, nr. 3). Op de oorkonde nummer 7429 blauw, boven vermeld, heeft een monnik van de abdij van Sint-Andries bij Brugge, een belangrijke notitie geschreven, die een nadere bepaling geeft van de plaats waar de zes gemeten lagen. Op de rugzijde van deze oorkonde werd er in de dertiende of veertiende eeuw geschreven : *de terra in Spicela*. De zes gemeten lagen dus volgens

de oorkonde in Zuienkerke en werden volgens de notitie bij de hofstede *Spicela* gevoegd. In het rijksarchief te Brugge ligt er in het fonds van de abdij van Sint-Andries een rijke documentatie over *Spicela* voorhanden. De oudste vermeldingen van Spiesele in het *Woordenboek* van K. De Flou komen uit dit fonds. Spiesele of *Spicela* was een hofstede die in de dertiende eeuw reeds toebehoorde aan de abdij van Sint-Andries (zie afb. 263, nr. 5). Ze lag langs de Dulle Weg, ten noorden van Brugge, op de grens van Zuienkerke en Dudzele (15). ... *in loco qui dicitur Spichele partim in parochia de zuenkerke et partim in parochia de dudzela* ... In 1295 werd aan de abdij van Sint-Andries gifte gedaan van land, dat bij de hofstede Spiesele werd gevoegd. Het land lag ... *noordwest van Weits Papen woninghe oost over den waterganck* (14). Niet enkel lagen de zes gemeten en een lijne in het zuidoosten van Zuienkerke, doch ook *Weita die Pape*, de schenker van deze grond, woonde in het zuidoosten van deze parochie. Blijkbaar heeft hij grond uit zijn hofstede aan de abdij geschonken. De zuidoosthoek van Zuienkerke paalde aan Sint-Pieters-op-de-Dijk. In 1260 waren *Wouter de coster*, zoon van *Jacob de coster* en *Lamkin de coster*, cijnsplichtigen te Sint-Pieters-op-de-Dijk van het Sint-Janshospitaal te Brugge. Zij woonden dus in de onmiddellijke nabijheid van het Zuienkerkse *Marlant*. Indien de vader van Wouter, *Jacob de Coster*, in dit *Marlant* geboren was, dan had hij zich kunnen heten *Jacob de Coster van Marlant* of ook nog *Jacob van Marlant* (15).

II. - HET MEETKERKSE MARLAND.

C. A. Serrure heeft zich een derde maal vergist, wanneer hij schreef : *Ook het aanpalende Meetkerke bevat uitgebreide lage weiden die men nog heden de lage Moeren noemt. Gansch die uitgestrektheid zal wellicht oorspronkelijk het Marlant geheeten hebben* (16). C. A. Serrure heeft Moere verward met Mare (zie afb. 263). De Moere van Meetkerke strekt zich uit over het zuiden van Meetkerke. Een klein deel ervan, de westkant, ligt in het zuidoosten van Houtave, en de zuidkant van de Meetkerkse Moere ligt in het noorden van de parochie van Sint-Andries (zie Moerhoek op de afb. 263). De Moere heeft in totaal een oppervlakte van 570 hektaren, waarvan het grootste gedeelte in Meetkerke ligt. Gedurende de Duinkerken II transgressie (tussen de vierde en de achtste eeuw) namen de overstromingen hier in dit gebied hun grootste uitbreiding, doordat gans het poldergebied tot aan de zandstreek toen werd overstromd (17). De Meetkerkse Moere was in die tijden nog een hoog veengebied, zodat de overstromingen slechts de rand ervan konden bereiken, en de Moere niet onder water kon komen. Tussen de vierde en de achtste eeuw had de streek hier dus een geheel ander uitzicht : de Moere vormde een eiland in een uitgestrekt waddengebied. Enkele eeuwen later krijgen wij een tegenovergesteld beeld : de poldervlakte ligt droog en het hoogste gedeelte, dat nooit werd overstromd, ligt nu het laagste, en is een Moere geworden. Wat is er gebeurd ?

De veenlaag ten zuiden van Meetkerke was meters dik. Het veen (= *de daring*) lag er nagenoeg aan de oppervlakte en werd het eerst ontgonnen. Het veen was in die tijden een belangrijke delfstof en werd zeer gezocht. Het hoge veengebied dat eens een eiland was, werd uitgeveend en kwam door de uitvening veel lager te liggen dan de omgeving. Het werd omgeschapen tot een laag moerassig gebied, een poelland : de Moere. De Lage Moere ligt gemiddeld 2 meter boven de zeespiegel en de Hoge Moere 3 meters. In de 17de. eeuw werd de Moere drooggelegd. De Lage Moere is doorgaans te nat en dan ook matig slecht weiland (meestal hooiweide). De Moere bestond reeds in de dertiende eeuw, wat er dan ook op wijst dat ze reeds, althans gedeeltelijk, was uitgeveend. Te Meetkerke wordt de Moere reeds vermeld in 1246 : *in metkercke... in moer* (18) — en te Houtave in 1250 : *in houtawa... te moera* (19) en in 1510 : *ende leght te moer hoeke* (20). J. Van Mierlo heeft C. A. Serrure geraadpleegd en gevolgd en zich dan ook vergist toen hij schreef : *Het Maerlant, voor zover zich dit te Houtave uitstreckte en een gehucht van Houtave was, heette dus Moera, niet Maerlant* (21) — en verder *men blijve zich echter bewust dat vooral langs de zeekust wel meer maren,*

Afb. 264. — Zicht op het Maerlandt genomen van bovenop de bunker van het hof *Strooien Haan*. In de verte de kerktoren van Meetkerke. De weg die naar de gezichtseinder toeloopt is de baan naar Brugge ; die links van ons is de baan naar Wenduine ; rechts naar Oostende.

meren, moeren, maarlanden, enz. zouden kunnen ontdekt worden (22). J. Van Mierlo stelt hier ten onrechte Mare en Moere op een en dezelfde lijn (afb. 265, nr. 2). Mare en Moere mogen niet met elkander worden verward. Te Houtave lag de Mare ten noorden en ten noordoosten van de kerk, en de Moere ten zuidoosten ervan. K. De Flou had dit reeds ingezien en bij de vermelding : *in houtawa ... te Moera, 1250 — in Houtawa, in de Moer, 1366*, schrijft hij : *Is grotendeels identisch met de Moere in Meetkerke*. De Moere van Houtave was inderdaad een verlengsel van de Meetkerkse Moere. Nooit werd de Moere van Houtave Mare genoemd en de Mare aldaar nooit Moere : vroeger niet en nu nog niet.

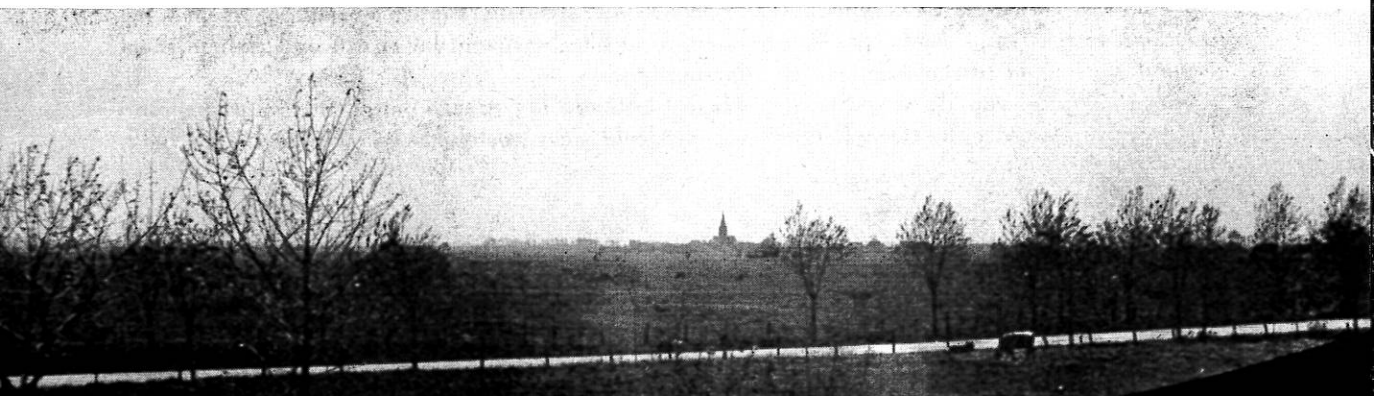
Het Matland (afb. 265) strekte zich te Meetkerke (afb. 264) uit ten noorden van de Meetkerkse Moere. De toponiem Matland bleef er voort leven in de naam van de parochie. De oudste benaming van de parochie is *Madkercka, Matkerke*, een benaming die uit de tiende eeuw dateert. Naast deze benaming hebben wij nog deze van *Meerkerke, Merkerke* (met de stamzaat op Mer). De Maretononiemen zijn te Meetkerke zeer oud. Deze van Maerleed en Mareweg gaan tot de dertiende eeuw terug. Het is duidelijk dat de parochiekerk *Matkerke, Merkerke*, te midden *Matland, Marland* werd gebouwd.

III. - HET HOUTAAFSE MARLAND EN MALLAND.

A) LIGGING.

In zijn *Woordenboek voor Toponymie* schreef K. De Flou naast het woord Mare : *een waterloop te Houtave, identisch met de Mareleed* (25). De Mare te Houtave duidt veeleer een complex weidelanden aan, die ten oosten en ten westen van de Mareleed lagen. Doorheen deze weidelanden werd een watergank aangelegd om het overtollige water van de Mare af te voeren in de Noordec. De watergank heette Mareleed (de mensen van de streek zeggen *Merleed*) (afb. 265). De Mareleed splitste de Mare in twee helften : Het *Begin Oostmaerleed* lag ten oosten van de watergank, en het *Begin Westmaerleed* ten westen ervan. Beide delen vormden het 48ste en 49ste *Begin* van de Watering van Blankenberge.

Afb. 265. — Foto van het Maerlandt genomen van op de bunker van *Strooien Haan*. De zwarte vlek vooraan is het schuurdak van *Strooien Haan*. In de verte de kerk van Houtave en het Houtaafse Maerlandt.

De Mare was oorspronkelijk een gebied, dat onder water stond of regelmatig onder water kwam. Het lag ten oosten en ten westen ingesloten tussen twee kreekruigen. Ten noorden lag het hoger gelegen *Matland* en ten zuiden de Moere, die vooraleer zij werd uitgeveend, ook veel hoger lag dan de Mare. De Mare te Houtave vormde een uitgestrekte lage kom, slechts gemiddeld drie meter boven de zeespiegel gelegen. De Duinkerken II afzettingen rusten er onmiddellijk op veen. Men treft er bijna uitsluitend weilanden aan, dikwijls vetweiden, die toelaten mits een geringe bemesting, slachtvee op betrekkelijk korte tijd vet te mesten. Dàar worden de beste weiden van de polderstreek aangetroffen (24).

Het 48ste Begin heette *Westmaerleed*, het 49ste *Oostmaerleed* en Strooien Haan, en het 50ste Strooien Haan. K. De Flou vermeldt in zijn *Woordenboek : Oost-Maerland, een wijk van Houtave : Houtave..., gelegen wijk Oost-Maerland en Strooienhaan..., Juli 1924 (Advertentie)* (25). De aankondiging betreft een perceel grond, groot 4 aren en 10 ca, gelegen te Houtave, Sektie C nr. 626 K. Het werd verkocht op 4 oogst 1924, bij akte verleden voor de notaris Alfred Vanderhofstadt, thans berustend bij de notaris Devestel te Brugge. Het perceel paalde ten noorden en ten westen aan de Burgerlijke Godshuizen, ten oosten aan Camiel Mermuys en ten zuiden aan de steenweg Brugge-Oostende. Het lag dus ten noorden van deze baan, en niet in het Begin *Oostmaerleed* - Strooien Haan, doch in het 50ste Begin : Strooien Haan. De noordhoek van de wijk Strooien Haan te Houtave heette dus *Oost-Maerland*.

De Maeretononiemen zijn te Houtave zeer talrijk. In een oorkonde van 1253 komt de vermelding voor : *terram suam iacentem apud houthawa a curte ipsius versus mare...* zijn land dat te Houtave zich uitstrekte vanaf zijn hofstede tot aan de Mare (26). In 1310 verschijnen de toponiemen *Mareleet*, *Mare stickelin* en *Mare weg* — in 1339 *Maerzweyne* — in 1353 *Maerzweneken* en in 1565 *Marebrugge* (27). De toenaam *van der Maere* komt reeds voor in 1267 (28).

De maretononiemen vindt men te Houtave uitsluitend terug ten noorden en ten noordoosten van Houtave (afb. 266, 267, 268 en 269) en altijd ten zuiden van de weg Strooien Haan - Oostende. Wij maken uitzondering voor de toponiem *Oost-Maerland* (zie boven). Ten noorden van deze baan lag het *Matland* met de *Mat- Maat- Meettoponiemen*. Bij het einde van de Duinkerkeaanse Transgressie II liep gans deze noordhoek van Houtave droog. Hij lag immers gemiddeld vier meter en meer boven de waterspiegel, dus een meter hoger dan het mareland van de Mare. Het mareland stond nog onder water en vormde nog een mare, een meer, wanneer de noordhoek van Houtave reeds land geworden was. In deze noordhoek is er weinig reliëfverschil. De Duinkerke II afzettingen rusten er op Duinkerke I sedimenten (29). De grond is er zeer vruchtbaar. De noordhoek is vermaard om zijn goede weiden en akkerlanden. Vroeger bestond de noordhoek grotendeels uit graslanden, die gehooid werden, uit maaigras. De *Mat- Made- Meettoponiemen* zijn er dan ook zeer talrijk en oud : *Paxmeet* in 1310 — *Noormaet* in 1395 — *Watermeet* in 1266 — *Madland* in 1310 — *Ostmet* in 1269 (30). De noordhoek van Houtave heette in de dertiende eeuw *Matland*, *Mallant*. Het cartularium van de Sint-Salvatorskerk te Brugge vermeldt tot viermaal toe in deze eeuw te Houtave de noordhoek *Matland* (31). Het feit dat *Matlant* in verband werd gebracht met een hoek van de parochie wijst erop dat de noordhoek van Houtave een bijzondere naam droeg : hij heette *Matland*. De varianten *Matland* - *Mallant* leveren geen moeilijkheden op. *Matlant*, aldus J. Van Mierlo, *kon gemakkelijk Mallant geven, zoals blijkt uit de Malhouc te Houtave*. Hij voegt er echter aan toe : *Het Maerlant had dus te Houtave een bijzondere naam : Malhouc of Moere* (afb. 263, nr. 2) (32). Deze laatste bewering strookt niet met de werkelijkheid. Wij hebben reeds afdoende bewezen dat de Meetkerkse Moere niet te vereenzelvigen is met het *Maerland* in het Brugs Ambacht. Wij hebben nu nog te bewijzen dat er een onderscheid dient te worden gemaakt tussen *Malhouc* en *Maerlant*.

Ten noorden van de weg Strooien Haan-Oostende lag er een langgerekte strook grond die door de Noordee in twee helften was verdeeld, een oostelijke en een westelijke helft,

samen slechts 40 gemeten groot. Elke helft vormde een *Begin* van de Wateringen van Blankenberge, het 79ste en 80ste *Begin*. De naam *Malhoek* bleef gereserveerd tot een van de twee *Beginnen*, tot de oostelijke helft, het 79ste *Begin*.

De oudste vermelding van *Malhouc* is van 1291 : *Weitin f. Joris ende Maeregriete sin wijf gaven wettelike ghifte Wouter f. Woutermans van zeven linen lands min jof me licghende binden ambochte ende die prochie te Houtawe nortwest vander kercke in ene stede heet maelhec van welken land heten vier dalf linen Raepstic ende een alf ymete heet wervekin ende twee line licghen in die hoecs dar Joris f. Arnoud up woende* (33).

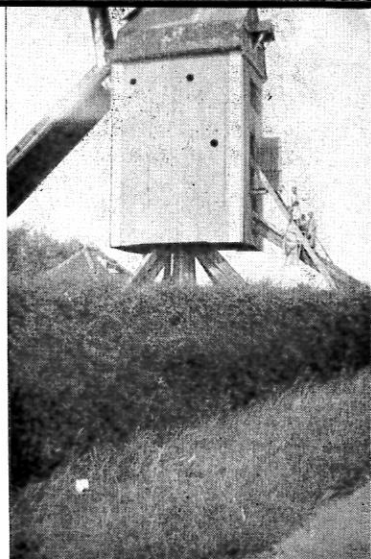
In 1515 komt de vermelding : *in houtawe... in loco qui dicitur malehoec. de hilles*. Naast het woord *Hilles* schrijft K. De Flou : *een landerij te Houtawe... in de heils, 1248 — Land dat men heet hils, 1500* (34). Vermoedelijk waren de hils kleine hoogten in de maelhoek.

In 1478 krijgen wij een nadere beschrijving van de *Malhoek*. In het register van de Wateringen van Blankenberge wordt het 79ste *Begin* beschreven als volgt : *Dit beghint hier tjeghen zuidwest over den wech, tussen den waterganck ende den oost nieuwech ende heet den maelhouc. Eerst inden houc ande brugghe ande wech* (35).

In 1548 komt de vermelding : *jn houthaeuwe, noordnoordtoost vander kercke, noordt over de noordteede, in een Jeghenooode datmen heet den maelhouc* (36). In 1554 wordt het 79ste *Begin* nader omschreven : *Djt beghindt zuudt daer jeghens over ande oostzijde ende zuutzijde vanden smallen waterganck, ande westzijde van den oosternieuwech, alsoo suut tot anden heerwech jeghens de noordteede van noorden jn ende heet den maelhouc* (37). In 1558 hebben wij : *In Houtaeuwe, noordt west vander kercke in een iegenooode gheheeten den malhouck* (38).

Het 79ste *Begin* heette dus in 1478 : de *Maelhoec*. Het *Begin* lag aan de oostzijde en zuidzijde van de smalle watergang, ten westen van de Oosternieuwweg, en ten noorden van de baan Strooien Haan-Oostende. Het was slechts 23 gemeten, 1 lijne en 53 roeden groot (39). Waarschijnlijk werd door de smalle watergang hier de Noordee bedoeld, die oorspronkelijk een natuurlijke waterloop was. Deze was in de dertiende eeuw reeds gedeeltelijk rechtgetrokken, vermits er dan reeds spraak is van de *Oude Ee*. Het staat in elk geval vast dat het 79ste *Begin* in de hoek lag die gevormd werd door de westkant van de Oosternieuwweg en de noordkant van de baan Strooien Haan-Oostende. In 1478 droeg dit *Begin* officieel de naam van *Maelhoec* (afb. 265).

Het 80ste *Begin*, dat paalde aan het voorgaande, droeg in 1478 geen bijzonder naam. Het lag ten noorden van de smalle watergang, tussen de Ooster- en de Westernieuwweg. Het was slechts 18 gemeten, 1 lijne en 96 roeden groot, dus ook uitzonderlijk klein. Bemerkt dat men in 1478 schreef : *noordt noordoost vander kercke, noordt over de noordteede, in een Jeghenooode datmen heet den maelhoec*. De *Maelhoec* strekte zich dus ook uit ten noorden van de Noordede. Slechts één *Begin* heette dus *Malhoec*. Doch als *jeghenode* strekte de *Malhoec* zich verder uit. Ook het 80ste *Begin* dat vermoedelijk lag tussen

Afb. 266 (boven). — De Westmolen van het Maerlandt staat juist op de grens van het Matland en Maerlandt.

Afb. 267 (midden). — De thans overleden mulder toont aan de bezoekers het Maerlandt.

Afb. 268 (onder). — Wat de bezoekers zien ten zuiden boven op de molen. Zichten op het Maerlandt.

de bedding van de Oude Ee, die niet meer is gekend, en de smalle watergang, maakte er deel van uit. De toponiem had zich zelfs uitgebreid tot enkele percelen die ten noorden van de Noordede lagen. De jegenode Malhoec lag dus ten noorden van de baan Strooien Haan-Oostende, tussen de Ooster- en de Westernieuwweg. Hoever precies deze jegenode zich ten noorden van de Noordede uitstrekte, kan niet meer worden achterhaald.

Waarom nu werd de toponiem Maelhoec gereserveerd voor het 79ste Begin ? Mogelijks omdat slechts dit Begin in werkelijkheid in een hoek lag, in een scherpe hoek gevormd door de Oosternieuwweg en de baan Strooien Haan-Oostende. Oorspronkelijk kan Maelhoec (vooraleer deze in twee Beginnen was verdeeld) de betekenis hebben gehad van een hoek, een jegenode van de parochie. Maar dan moet er een bijzondere reden zijn geweest om daar een hoek van de parochie van te maken. Het voorgaande Begin, het 78ste, was 290 gemeten, 1 lijne en 96 roeden groot (in 1478). Vergelijk daarbij de twee Beginnen 79 en 80, samen slechts 42 gemeten groot. Was het omdat dit gebied, deze 42 gemeten, zeer laag lagen ? De toponiem Maal, Male, verwijst zeer dikwijls naar een laagte, een depressie, een zak. In het 79ste Begin, in de Maelhoec, lag er in 1478 een perceel dat 5 lijnen en 28 roeden groot was : *metter oosts. ande oosternieuwech, metten zuudhende ande heerwech ande noorder daer teghelhovene staet*. Dit zou er op wijzen dat daar tegels werden gebakken en dan ook leem gedolven en kan gedeeltelijk uitleggen hoe het komt dat de Maelhoec zo laag lag. De toponiem *Maelhoec de hils* zou dan enkele percelen aanduiden die wat hoger lagen en nooit onder water kwamen.

Gilliodts-Van Severen schreef indertijds naar J. Weale: *Malhoec est évidemment une contraction de Marlanthoek* (40). Ik weet niet of wij hem hierin kunnen volgen. Wij hebben zijn uitleg niet nodig om het bestaan van een Maerlant of Mallant te Houtave te bewijzen. In elk geval kunnen wij J. Van Mierlo niet volgen waar hij schrijft : *Het Marlant had dus te Houtave een bijzonder naam: Malhouc* (41). De Malhoec, zelfs als jegenode, was niet uitgestrekt en kan niet in aanmerking komen om geïdentificeerd te worden met het Mallant te Houtave dat honderden gemeten groot was.

Er blijft niets meer over van hetgeen J. Van Mierlo schreef : *Het Maerlant, voor zover het zich tot Houtave uitstrekte en een gehucht van Houtave was, heette dus Moera, Moere*, en verder : *Het Maerlant had dus te Houtave een bijzondere naam : het heette Malhouc of Moere* (42). Al de bouwstoffen waarmede J. Van Mierlo zijn stelling heeft opgetrokken, vallen totaal uiteen. Er kan geen spraak van zijn het Houtaafse Mallant of Marlant gelijk te stellen met de jegenode Malhoec of ook niet met de jegenode Moere.

B) MATLANT = MARLANDT.

Matlant, Madlant, later *Mallant*, staat in verband met *Made- Made- Meet*, en bevat een Westnederfrankische *Mada* (Oudsaksisch *Mada*) uit dezelfde stam als maaien, in het Latijn *metere* en in het Grieks *μααιν* (43). *Mada* duidde grasland aan dat gemaaid en gehooïd werd. Allengs is het woord ruimer van betekenis geworden, zodat het ook weiland kan zijn en zelfs bouwland omvatten (afb. 266, 267, 268 en 269).

Marland staat in verband met *Mare, Meer*, en duidt een gebied aan dat vroeger groten-deels onder water stond. De naam bleef voortleven wanneer de schorren en slikken slechts bij vloed onder water kwamen en ontwikkelde zich secundair tot een veldnaam wanneer de schorren begonnen droog te lopen en ten slotte nooit meer overstromd werden (44). Het betekende dan laag grasland, laag weiland. De betekenis van *Mallant* en *Marlant* was dus daaromtrent dezelfde. De twee vormen *Mallant* en *Marlant* werden dooreen gebruikt. De ene klerken schreven *Mallant* en de andere *Marlant*. In de latijnse oorkonde van 1262 is er sprake van *sex mensuras et unam linam terre sue que vocatur matland*, en in een ander van hetzelfde jaar wordt hetzelfde perceel als volgt beschreven : *sessen ghemeten en ene line die ligghen in suenkercka in marlant* (45). Hieruit blijkt duidelijk dat de twee vormen *Matlant* en *Marlant*

in de dertiende eeuw gebruikt werden. Dezelfde varianten komen ook voor in de zelfde eeuw in de toenaam Van Maerlant. Betreffende deze varianten kan worden vermeld dat er in Zeeland in de dertiende eeuw een riddersgeslacht bestond dat nu eens als *van Marlant*, dan weer als *van Mallant* voorkomt. Op 26 februari 1246 verschijnen *Hesselle et Hug. et Johe de M'lant* (46), d.i. *Merlant* of *Marlant*. Hier kompareren de drie ridders in een oorkonde te Geervliet tezamen. In een charter van 7 november 1285 in het archief van het kapittel van Oudmunster te Utrecht komen voor *Nicholaus, miles de mallant*, benevens *Hugo, frater suus* (47). Op 12 juni 1290 verschijnen *En scarpennisse messires Claisse de Mairlant, Hues de Steenlant*, enz. (48). De ridder *Nicholaus de Mallant* is te identificeren met *Messire Claisse de Mairlant*, daar hij in beide gevallen voorkomt in verband met Scherpenisse. In twee andere oorkonden, beide gedagtekend van 1 april 1300, wordt *Hues sires de Mallant* vermeld als leenman van de graaf van Vlaanderen en als getuige bij de overdracht van rechten (49). Het is bekend dat bij het verdrag van maart 1290 een groot deel van de Zeeuwse adel zich bij Gwijde van Dampierre aansloot; onder deze edelen bevond zich *Hugo van Maerlant*. Het is duidelijk: de familienaam, en dan ook de plaatsnaam *Mallant* = *Marlant*.

Wanneer rekening wordt gehouden met de voorafgaande terechtwijzingen, dan krijgen wij een juister beeld van het Maerlant in het Brugs Ambacht. Het lag over drie parochies verspreid: in het zuiden van Zuienkerke, in het noorden van Meetkerke, en in het noorden en noordoosten van Houtave. In de noordoosthoek van Houtave, op de grens Houtave-Meetkerke, lag de Werf, een hoger gelegen terrein, waarop de wijk Strooien Haan ontstond. De Werf lag daaromtrent in het middenpunt van het Maerlant. Geleidelijk werd Maerlant als plaatsnaam door deze van de respectieve parochies, waarin het lag, verdrongen.

Wij zijn het volledig eens met J. Van Mierlo wanneer hij schrijft: *Aan een bestaan van een maarland in het Brugse Vrije zullen wij dan ook niet meer kunnen twijfelen* (50). Inderdaad, doch hij schrijft verder: *men blijve zich echter bewust dat vooral langs de zee kust wel meer maren, meren, moeren, maerlanden enz. zouden kunnen ontdekt worden* (51). Wij hebben er reeds op gewezen dat maren niet te verwarren zijn met moeren, en, wat

Afb. 269 (boven). — De overleden molenaar trekt aan de koord en kijkt ten noorden naar het vergezicht, niet van Maerlandt maar van Matland met in de verte het Middelhof en De Magdalena (zie op kaart alb. 265).

Afb. 270 (onder). — De buitenkant van de (grote) Magdalenapoort. Zie op de kaart alb. 265 naar de juiste ligging. Het hof bezit in de beste kamer een wonderschone balk met de zallpot van de H. Magdalena, gedagtekend 1630. Kelder 1700. Schuur 1874.

maarland aangaat, in het Brugs Ambacht lag er maar één Maarland, en dan dit ten noordwesten van Brugge. Wij zullen niet ontkennen dat er in de polderstreek hier en daar een kleine strook grond onder water stond, en mare werd genaamd. Onze dichter zelf schreef in *Der Naturen Bloeme* :

*Men vindt oec, dat es ons cont,
In onsen lande in meneghe meers
Voghele die heten lepeleers* (52).

Uit deze kleine maren is echter nooit een Marelant ontstaan, nooit een parochie of deel van een parochie, dat Mareland werd genaamd. Men vindt deze naam in de dertiende eeuw slechts in het Brugs Ambacht, slechts in het noordwesten van Brugge.

J. Van Mierlo schrijft dat er wel meer maren, meren, moeren, maarlanden zouden kunnen worden ontdekt. Wat maarlanden betreft, maarlanden langs de zee kust of in Vlaanderen, wij kunnen er nog twee, buiten het reeds gekende, aanduiden. Er was een Maerlant te Moere bij Gistel. Te Moere was er, zoals te Houtave, een Mare en een Moere. Deze laatste lag, net zoals te Houtave, oorspronkelijk hoger dan de Mare, doch werd uitgeveend, diep uitgeveend, met het gevolg dat dit hoger liggend terrein omgevormd werd tot een uitgestrekte Moere. De Mare kwam daardoor, zoals te Houtave, hoger te liggen dan de nieuw gevormde Moere, hetgeen K. De Flou deed schrijven dat al de maren en marlanden hoog lagen (53). De drooggelegde Mare werd Mareland genaamd. In de Ommeloper van Moere van 1552 wordt — 'tMaerlandt zes maal vermeld, in 1556 negen maal (54). De Ommeloper van Moere (Fonds Sanders), — vijf schrijfboeken van klein formaat, genummerd 19 tot en met 23 —, beschrijft de Zandhulpolder van Moere. Het schrijfboek 21 draagt op het deksel het jaartal 1637. Op het eerste blad staat bovenaan in grote letters 'tMaerlandt (op folio 304 en ook op folio 306). De plaatsnaam Maerlandt komt verder nog acht maal terug. Gans het 14de en 15de Begin van de Watering was en heette *Maerlandt* (55).

Waarschijnlijk lag er ook een Maerland onder Torhout. In 1588 verschijnen aldaar *Henric Masin vanden marlande*, en *Magriete van nieuwerke vanden marlande*. In 1562 komen de vermeldingen voor : *merlandt vijvere* en 't *nieuwe merland*. De vijver lag te Wijnendale onder Torhout, wat er zou op wijzen dat het Torhoutse Maerland aldaar te zoeken is (56).

Geen van deze beide Maarlanden komt in aanmerking voor de naamvorming van Jakob de Coster van Maerlant. Ze zijn echter een bewijs dat de plaatsnaam *Marlandt* in Vlaanderen aanleiding heeft gegeven tot het vormen van een geslachtsnaam. Bemerkt vooral de naam van *Magriete van nieuwerke vanden marlande*. Zoals hier de toenaam *van nieuwerke* gevolgd werd door een tweede toenaam *vanden marlande*, zo kon onze dichter Jakob zijn toenaam de Coster laten volgen door een tweede toenaam : van Marlant. Het moet dan geen verwondering verwekken dat hij in zijn Merlijn zich voorstelde als Jacob de coster van Merlant.

Wij laten nog enkele beschouwingen volgen in verband met onze middelnederlandse dichter, zijn geslachtsnaam *de coster* en zijn geboorteplaats *Maerlant*.

IV. - NIEUWE GEGEVENS.

A) VAN MAERLANDT'S HISTORIE VAN TROYEN TE HOUTHAVE GESCHREVEN.

In zijn *Spiegel Historiaal* verwijst Jakob naar zijn *Historie van Troyen... dat wide es becant ende wi maecten te Merlant*. Hij schrijft niet : te Houtave, omdat hij verwijst naar de dichtersnaam die hem beroemd heeft gemaakt. De kerk, waar hij gedoopt werd en in zijn kinderjaren bad, heeft hij echter nooit vergeten. In *Dander Martijn* zal hij later, te Damme, schrijven (vers 143) : *Zo helpe mi Sinte Bavo*. Hij had een grote devotie en betrouwen bewaard in de heilige Bavo, die in de dertiende eeuw, de patroonheilige was van Houtave.

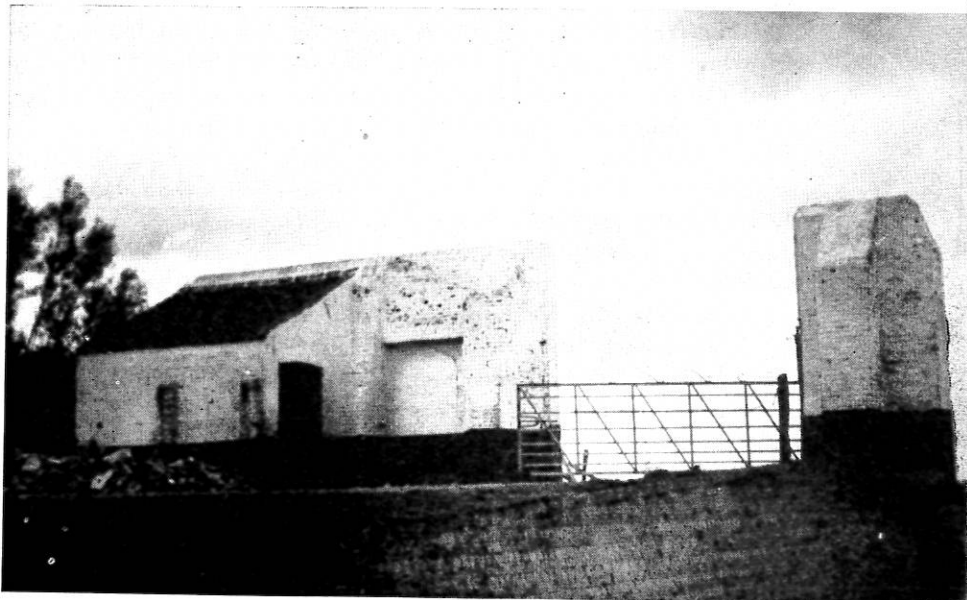
J. Van Mierlo verwerpt de voorstelling van het Maerlant in het Brugs Ambacht als geboorteplaats van de dichter, omdat Jakob heeft geschreven dat hij zijn *Historie van Troyen* heeft gedicht te *Merlant*. Hij besluit uit het gebruik van het voorzetsel *te*, dat Maerlant bij onze dichter een bepaalde plaats was, een dorp, een gehucht, maar geen streek. *Men kan nu wel zeggen*, aldus J. Van Mierlo, in *Polderland*, *sprekende van een bepaald Polderland*, in *Kempenland*, in *Vlaanderen*, enz., *doch men zal niet zeggen: te Polderland, te Kempenland, te Vlaanderen, en zo ook niet te Maerlant* (57).

Ik begrijp niet hoe J. Van Mierlo er toe komt het Maerlant in het noordwesten van Brugge een streek te noemen en het op één lijn te stellen met Polderland, Kempenland, Vlaanderen. Dit Maerlant had toch slechts de uitgestrektheid van een parochie (afb. 266, 267 en 268).

De opwerping van J. Van Mierlo verliest echter gans haar kracht door het feit, dat Mallant te Houtave een jege-

Afb. 271. — Zuidkant naar het Maerlant toe van de Bergschuur van het Klokhof, die gans de streek beheerst (weg naar Zuikerkerke, eerste hof). Het is de enige bewaarde opvolger van een spijkerzaal, thans bergschuur.

Afb. 272. — Binnenkant van de (grote) Magdalenapoort. Ze werd veranderd in de winter 1953. De poort werd geopend en de hoek omgebouwd voor de *bascule*.
Afb. 275. — Westkant (naar *Spicela* en de *Costerlanden* toe) van de Bergschuur van dezelfde Klokhofstede.

node was en het gebruik van het voorzetsel te, volgens J. Van Mierlo zelf, ten volle gewettigd was. *Waaruit blijkt, aldus Van Mierlo, dat ooit een gehucht, een jegenode van een dorp genoemd wordt naar een ganse streek, die aan verschillende dorpen grensde ? En zelfs ware dit het geval, van een Maerlant, jegenode van Houtave, is nergens spraak* (58). De boven geciteerde teksten zijn een meer dan voldoende antwoord op de vraag van J. Van Mierlo, en komen de laatste bewering logenstraffen. De noordhoek van Houtave heette Mallant en was een hoek, een jegenode van Houtave.

B) VAN MAERLANT IN HET BRUGS AMBACHT GEBOREN.

W. Jonckbloet kon niet aanvaarden dat de dichter Jakob in het Maerlant van het Brugs Ambacht geboren was, omdat hij dit Maerlant als onbewoonbaar aanzag. *Waaruit blijkt het, zo schreef W. Jonckbloet, dat hier (t.t.z. in het Vlaamse Maerlant) in de dertiende eeuw ook maar een gehucht stond waar de dichter kon wonen ?* J. Te Winkel verwierp de theorie van het Vlaamse Maerlant omdat er, zo schreef hij, geen huizen in dit Maerlant konden staan. Beide schrijvers kwamen tot dit besluit doordat ze van een vals standpunt waren vertrokken. Indien Maerlant een moerassig gebied was, dan moesten ze logisch eruit besluiten dat het onbewoonbaar was en dat de dichter Jakob van Maerlant zijn toenaam niet vandaar had ontleend.

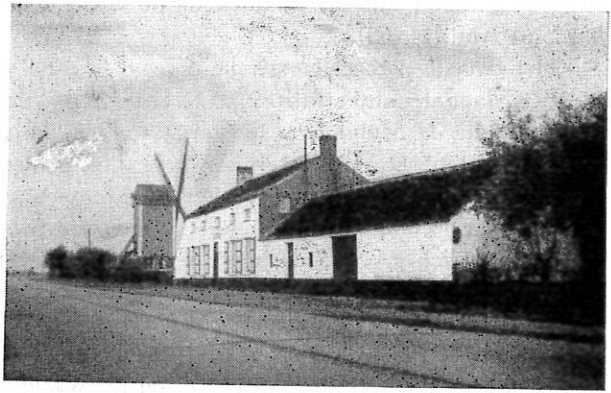
Het Maerlant en het Brugs Ambacht was echter beslist bewoond. Meetkerke, dat in dit Maerlant lag, bezat reeds een parochiekerk in 1040 en Houtave reeds vóór 900. Ook de oostkant van het Vlaamse Maerlant bezat haar woningen. Wij vinden er in de dertiende eeuw de hofstede waarop Weita die Pape wponde, de schenker van de zes gemeten liggende *Jn Marlant*. Doch laten wij tot de westkant, tot het Houtaafse Maerlant terugkeren (59). Vooral dit gedeelte van Maerlant heeft belang, vermits wij menen dààr de geboorteplaats van de dichter te kunnen terugvinden. Houtave was reeds parochie in de negende eeuw. De noordhoek van Houtave was beslist bewoond in de dertiende eeuw. Daar waren reeds veel wegen aangelegd door het Maerlant : de Oosternieuwweg wordt reeds vermeld in 1269, de Westernieuwweg in 1310, de weg naar Wenduïne in 1266. Zelfs de weg Oostende-Strooien Haan bestond reeds in de dertiende eeuw, zoals genoeg blijkt uit de oorkonden van het fonds van de abdij van Sint-Andries. De hofsteden waren er talrijk. Ten westen van de Oosternieuwweg lag er in 1266 een grote hofstede, genoemd het *Middelhof* (afb. 269), die toebehoorde aan de abdij van Sint-Andries. In de nabijheid van het Middelhof, ten oosten van dezelfde weg, lag er een ander grote hofstede, *de Magdalene* (zie afbn. 270 en 272), die toebehoorde aan het leprozenhuis te Brugge (60). In de nabijheid van deze twee hofsteden stond de hofstede waarop in de dertiende eeuw het geslacht *de costere* woonde, en vermoedelijk in 1236 Weitkinus de costere. Ook de twee costerslanden lagen op dezelfde plaats. In 1224 en 1242 woonde Jan Bigge, een leenman van Gerardus van Roden van Snellegem op een ander hofstede niet ver van daar : een deel van de landerijen van deze hofstede lagen op de grenzen van Houtave-Vlissegem (61). In de reeds geciteerde oorkonde van 1266 worden, boven de reeds genoemde hofsteden nog vermeld : *Nimmarshoefstede — cladkins oefstede* en *ser gosius walle*. Al deze hofsteden lagen ten noorden van de kerk van Houtave, te Mallant (62).

Ten noordoosten van de kerk worden in een oorkonde van 1259 drie woningen vermeld. Ze stonden in de nabijheid van de weg Strooien Haan-Wenduïne en van de Noordede, op en rond de Werf, wellicht bij Strooien Haan (4 m. 44). Dààr woonde in 1259 Giselinus de Coster (63).

Niemand kan loochenen dat Mallant een hoek, een wijk van Houtave was, waar talrijke hofsteden lagen. In het kaartblad van Houtave boven vermeld (22 E), staan 7 plaatsen aangeduid ten noorden van de Noordee waar men de sporen heeft kunnen terugvinden van verdwenen hofsteden.

W. Jonckbloet verwerpt het Brugse Maerlant omdat daar geen gehucht stond waar de dichter een kerkelijke betrekking kon bekleden, t.t.z. het ambt van koster kon uitoefenen. Wij zijn het met hem eens in die zin dat Mallant geen parochie was en dus geen koster bezat. Maar juist dit laatste is niet vereist voor onze voorstelling. De dichter was geen koster, maar heette de Coster.

Houtave was een zeer rijke parochie, met vruchtbare weiden, grote hofsteden en welstellende landbouwers. De rijke poldergrond in het noorden van Brugge, in het Brugs Ambacht, stak schril af met de arme zand- en heidegronden van het Brugse Vrije in het zuiden van deze stad. Het was ongetwijfeld met een zekere trots en fierheid, de polderboeren van het noorden eigen, dat de dichter erop zinspeelde dat hij in het rijke Brugs Ambacht, in dat goede land, was geboren. Daarom schreef hij *dat hi noit en vant also goet lant als Brux-ambacht*.

Afb. 274. — De bedreigde Westmolen van het Maerlandt, gedoemd om te verdwijnen na de dood van de molenaar en dat in het Molenjaar met zijn *operatie Molens!* Misschien betekent deze bijdrage zijn redding. Wanneer wordt hij hersteld?

C) VAN MAERLANDT IS OP HOFSTEDEN DE COSTER GEBOREN.

De twee costerslanden lagen te Houtave en maakten vroeger deel uit van een hofstede waarop een de Coster woonde (afbn. 271 en 273). Aan dit feit hebben zij ongetwijfeld hun naam ontleend. Wij komen tot dit besluit omdat wij de zekerheid hebben dat de toponiem niet in verband is te brengen met de kosterie van Houtave. Het eerste perceel behoorde inderdaad in 1266 toe aan de abdij van Sint-Andries en het tweede in 1297 aan Wouter f. vermagrieten. De reeds gevestigde toponiem in 1266 verwijst ten minste naar een hofstede de Coster uit de eerste helft van de dertiende eeuw. Hier denken wij natuurlijk aan Weitkinus de Coster, die reeds in 1236 te Houtave wordt vermeld. Deze was een clericus en behoorde dus tot de geleerde wereld. Hij kan de vader zijn geweest van Jakob de Coster van Maerlant, die, zoals Weitkinus, clericus was. Het is normaal dat de zoon dezelfde weg zou hebben gevolgd als de vader, en zoals hij de kapittelschool te Brugge zou hebben gevolgd.

Waar woonde het geslacht de Coster in de dertiende eeuw te Houtave? Giselinus de Coster woonde in 1259 ten noordoosten van de kerk, op de wijk Strooien-Haan, een plaats die in de dertiende eeuw Werf werd genaamd (64). Het is te vermoeden dat de stamvader van de Costers niet daar heeft gewoond, omdat de twee Costerslanden in een andere richting lagen. Wij moeten de hofstede de Coster in de omgeving van deze Costerslanden zoeken (afbn. 269, 270 en 271).

In 1236 verschijnt Weitkinus de Coster te Houtave. Hij was toen reeds *clericus de Houtawa* en heette de Coster, vermits hij *dictus custos* werd genoemd (65). Waar woonde deze Weitkinus, die de meeste kans heeft de stamvader te zijn geweest van het geslacht de Coster? Waar lag de hofstede de Coster? Enkele gegevens kunnen ons nader inlichten.

Een eerste perceel Costersland lag in 1266 in de noordhoek te Houtave, *ten Oesten van de Oosternieuwweg*, te Mallant. Het maakte deel uit van de hofstede *Middelhof*, een hofstede die toebehoorde aan de abdij van Sint-Andries. Vermits het perceel *Costersland* heet, moet het vroeger eigendom zijn geweest of gebruikt zijn geweest door iemand die de Coster heette.

Het perceel komt dus uit de hofstede de Coster en werd geschonken of verkocht aan de abdij van Sint-Andries (66).

Het tweede perceel Costersland werd in 1297 door *Woutre, f. vermagrieten*, overgemaakt aan het Magdalenahuis (afb. 270) te Brugge, en door haar aangeworven om het te voegen bij haar hofstede de *Magdalena* te Houtave. Deze hofstede lag in de noordhoek Mallant te Houtave, ten oosten van de Oosternieuwweg. Het perceel lag *binder prochie van Houtave, westhalf der weunighe dier van Sint-Marien Magdalenen vors.*, dus *ten westen van de Oosternieuwweg*, in de noordhoek Mallant (67). Het eerste perceel lag, zoals boven beschreven, in tegenovergestelde richting, ten oosten van de Oosternieuwweg. In de oorkonde van 1266 wordt de ligging van dit eerste perceel nog nader omschreven. Het lag *bi onsen hus* — t.t.z. bij de *Magdalena* —, *weest over den wech bi onsen huse die strecken na den weghe die goet te Wendunen ward*. De twee percelen Costersland lagen dus in de Noordhoek Mallant, het eerste ten oosten en het tweede ten westen van de Oosternieuwweg. Het eerste perceel was in 1266 geen eigendom meer en werd zelfs niet gebruikt door een de Coster, en toch draagt het de naam Costersland. Deze naam gaat dus terug tot vroegere tijden, gaat terug tot de tijd dat het nog deel uitmaakte van de hofstede de Coster. Deze laatste lag in de nabijheid van deze twee Costerslanden, in de nabijheid van het Middelhof en van (afb. 270) de *Magdalena* (68).

Het is te vermoeden dat *Weitkinus de Coster* op deze hofstede woonde. In 1256 stond *Weitkinus* zijn tienden af aan de abdij van Sint-Andries. Hij kreeg van deze abdij een perceel grond in ruil. Het is logisch te veronderstellen dat dit perceel uit het Middelhof kwam en gevoegd werd bij de hofstede de Coster. Wij komen tot de konklusie : *Weitkinus de Coster* woonde in de Noordhoek Mallant in de nabijheid van het Middelhof en van de *Magdalena* (69).

Nu het vaststaat dat *Weitkinus de Coster* in de nabijheid van het Middelhof woonde, kan het geen verwondering verwekken dat hij in betrekking is gekomen met de abdij van Sint-Andries. Het is kenschetsend dat het eerste perceel Costersland, dat uit de hofstede de Coster kwam, en nabij de *Magdalena* lag, niet bij deze hofstede werd gevoegd, doch bij het Middelhof, dat aan de abdij van Sint-Andries toebehoorde. Slechts in 1266 kwam het door ruiling in de *Magdalena* terecht (70).

Het wordt nu ook duidelijker waarom *Weitkinus de Coster* zijn tienden te Houtave aan de abdij van Sint-Andries verkocht, in ruil voor land. Het Middelhof en de hofstede de Coster lagen naast elkander.

Jakob de Coster behoorde tot de familie van *Weitkinus de Coster* en was wellicht zijn zoon. *Weitkinus de Coster* was een leenman van de ridder van Roden van Snellegem. Jakob de Coster komt dan ook te Snellegem nabij het ridderhof niet uit de lucht gevallen. Alles verklaart zich vrij en ongedwongen.

Zolang de dichter voor eigen volk schrijft en niet voor vreemde opdrachtgevers, noemt hij zich slechts Jakob. Hij hoefde zich niet verder kenbaar te maken. Hij doet dit echter wel wanneer hij zijn eerste werk schrijft voor een opdrachtgever die buiten Vlaanderen verblijft, voor de Heer van Voorne. In zijn *Merlijn* zal hij dan ook schrijven :

*Nu biddic u, dat is waer,
Jacob de coster van Merlant,
Dien ghi te voren hebt bekant,
In des conincs Alexander geesten.*

De dichter weet dat de ridders van Roden de *Alexander* hebben doorgezonden naar Albrecht van Voorne en dat deze het boek heeft gelezen. De Heer van Voorne kent de dichter slechts als schrijver van de *Alexander*, en anders niet, dus niet als koster van Maerlant (71). In de *Alexander* heeft hij slechts zijn naam Jakob, gelezen. Nu zal de dichter zijn naam voluit schrijven. Hij noemt zich niet enkel Jakob, doch Jakob de Coster, want dit was zijn familie-

naam. Hij voegt eraan toe : van Maerlant, omdat hij in het Vlaamse, het Brugse Maerlant geboren was, zoals blijkt uit zijn grafscript : Hier rust Jakob van Mellant.

Snellegem.

J. Noterdaeme.

NOTA'S

(1) Op 5 september 1951 schreef Prof. L. C. Michels een artikel in *De Tijd* over *Het Maerlant van Maerlant*. Hij onderzocht er, zonder stelling te nemen, de nieuwe hypothese en eindigde zijn artikel met de volgende beschouwing : *Op het graf van de dichter te Damme werd circa 1400 een marmeren steen aangebracht met een Latijns opschrift, dat op het einde van de 16de. eeuw zo goed het ging, ontcijferd werd door de griffier van Brugge, Van Belle. De naam luidt daar Jacobus a Mellant. Wellicht is er met dat Mellant, als het betrouwbaar is, nog iets aan te vangen. Komt een dergelijke vorm meer voor, hetzij voor het Vlaamse, hetzij voor het Hollandse Maerlant ? Op deze vraag kan thans bevestigend worden geantwoord. De vorm Matland-Mallant-Mellant, komt in de dertiende eeuw voor in het Vlaamse Maerlant, in de noordhoek van Houtave en in dit Mellant woonde het geslacht de Costere. Het was wel naar dit Mellant, dat er in het Latijns opschrift verwezen werd : Hic recubat Jacobus a Mellant.*

(2) C. A. SERRURE, *Letterkundige geschiedenis van Vlaanderen*, Gent, 1872.

(3) J. NOTERDAEME, *Jacob Van Maerlant, klerk van de heren van Roden te Snellegem*, in *Hand. van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 1951, blz. 5.

(4) J. AMERICKX, *Houtave 22 E*, verklarende tekst bij het kaartblad, 1958.

(5) C. A. SERRURE, a.w., blz. 216.

(6) W. JONCKBLOET, *Geschiedenis der Nederlandse Letterkunde*, 1875, I, blz. 166.

(7) J. TE WINKEL, *Jacob Van Maerlant*, 1892, blz. 50 in noot.

(8) J. VAN MIERLO, *Jacob Van Maerlant*, 1946, blz. 12. In 1957 in *Verslagen en Mededelingen der Koninkl. Vl. Acad. voor taal en letterkunde* trad J. Van Mierlo kordaat op voor het Maerlant = moerassige streek. Hij schreef er in noot op blz. 125 : Een plaats, dorp of gehucht Maerlant bij Houtave bestaat trouwens niet ; *alleen een moerassige streek* !! Het valt te betreuren dat niemand van deze heren de streek tussen Strooien-Haen en Nieuwmunster ter plaats heeft verkend : er is daar nergens een moerassig gebied te bespeuren.

(9) *Rijksarch. Brugge*, oork. nr. 7450 bl., uitgegeven in *Versl. Koninkl. Vl. Academie*, 1954, blz. 564.

(10) R. A. Br., oork. nr. 7429 bl.

(11) C. A. SERRURE, a.w., blz. 216.

(12) J. AMERICKX, a.w., blz. 50.

(13) R. A. Br., oork. nr. 7426 bl. : *viginti et novem mensuras terrarum vel circiter in loco qui dicitur spichele partim in parochia de zuenkerke et partim in parochia de dudzela et mansum situm in terris predictis.*

(14) R. A. Br., *Archives Ecclésiastiques*, 216/2674, *Cart. abdij van Sint-Andries, anno 1490* : ... dat wij Gerwin ende katherine gheven onse landt dat leghet noord west van Weits Papen wooninghe oost over den waterganck. 1295 in meimaand, folio 129 r. en v.

(15) R. HAESERIJN, De toenaam de Costere, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1956, blz. 60.

(16) C. A. SERRURE, a.w., blz. 216.

(17) J. AMERICKX, a.w., blz. 51.

(18) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel X, blz. 689.

(19) *Ibidem*, blz. 687.

(20) *Ibidem*, blz. 710.

(21) J. VAN MIERLO, *Jacob, die Coster van Merlant*, in *Versl. Koninkl. Vl. Academie*, 1952, blz. 59.

(22) *Ibidem*, blz. 65.

(23) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel II, blz. 97 en 108.

(24) J. AMERICKX, *Houtave 22 E*, verklarende tekst bij het kaartblad, 1958, Centrum voor Bodemkartering, blz. 44.

(25) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel XI, blz. 975.

(26) R. A. Br., *Découvertes* 250 nr. 3, *Registrum reddituum et donorum*, folio 524 r.

(27) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel IX, op de aangehaalde namen.

(28) Arch. Openbare Onderstand Brugge, *Fonds Magdalena*, nr. 57bis, en *Koninklijke Vlaamse Acad., Verslagen*, 1954, blz. 589.

(29) J. AMERICKX, *Houtave*, op de reeds aangeduide plaats.

(30) *Pasc Meet* : R. A. Br., *Renteboek St.-Janshospitaal*, 1510, f. 125. — Deze lag noord-oost van de kerk en was 2 gemeten groot. — R. A. Br., *Découvertes*, 250-2, anno 1521, f. 1762. — *Noordmaet*, R. A. Br., oork. 4718 bl., anno 1595. — *Cromme maet*, 4 lijnen 97 roeden groot, R. A. Br., *Découvertes* 250-2, onder Houtave, anno 1450. — *Watermeet*, in de noordhoek, R. A. Br., oork. 7454 bl. — *Madland*, R. A. Br., *Renteboek St.-Janshospitaal*, 1510, fol. 126. — *Ostmet - Ostmed* : *In houtave... super unam mensuram terre que dicitur Ostmet...* Ostmed, 1269 — *Cart. Eeckhoud*, f. 55, Arch. Groot Seminarie Brugge en Oostmeet : *Ende III m. die ligghen inde oestmeet*, R. A. Br., *Renteb. St.-Janshospitaal*, 1510, f. 150.

(31) R. A. Br., *Cartularium* 95 A, *St.-Salvatorskerk Brugge* : folio 99 v., ... *que petia terre totalis vocatur nord-houcmaelant, anno 1266 ; folio 100 v., ... unam mensuram terre sue quondam jacentis versus nord in una petia terre*

continentis circiter duas mensuras terre parum plus vel minus apud Houthauwe que due mesure vocantur nordhoucmaetland, anno 1266 : ... folio 101 ... duas mensuras terre parum plus vel minus jacentis in parochia de houthava cujus terre una mensura jacet in una petia terre nominata Nordhoucmaetland continente duas mensuras vel circiter et jacet ex parte zuet dicta petia et tendit dicta mensura versus zuid ad aliam petiam terre continentem duas mensuras terre nominate etiam noordhoucmaetland, anno 1271. Een ander klerk had evengoed kunnen schrijven : *Nordhoucmarland*, zoals blijkt uit de oorkonden nrs. 7429 en 7450 bl. — R. A. Br., — waarin het zuid-oosten van Zuienkerke nu eens als Marlant en dan eens als Matland voorkomt.

(52) J. VAN MIERLO, *Verslagen en Mededelingen 1952*, a.w., blz. 60.

(53) R. A. Br., oork. nr. 7255 bl.

(54) K. DE FLOU, *Woordenboek*, a.w., Deel IX, blz. 1191 : Malehoec en Deel VI, blz. 56 : Hilles, een landerij te Houtave. In de oorkonde nr. 5935 bl. (R. A. Brugge) van 1539 vinden wij een nadere bepaling van de ligging van deze hils — dus van malehoec, de hilles. Er is daar spraak van 4 ymete lands 58 roed(en) lands licghende binden ambachte en(de) bind(er) prochie van houtawe oost vand(er) kerke(n) an diversen steden. Volgt dan de beschrijving van de percelen waaronder 1 ymet lands III roed(en) lands streckende oostw. toten lande dat men heet hillis twelke vors. ymet heet tuerfstic.

(55) R. A. Br., Register 406 van de Watering van Blankenberge, anno 1478 : 79ste Begin, folio 548. — Het 80ste Begin, folio 548 v. : *Dit beghint hier betwest ande wests. vande voors. waterganck ande noords. vande heereweghe ende noorder noort toot ...wech also west toot westernieuweghe. Eerst van oosten in ande houc vande waterganck ende west.*

(56) K. DE FLOU, *Woordenboek der Toponymie*, Deel IX, blz. 1076. Cheyns St.-Andries, f. 28.

(57) R. A. Br., *Ommeloper van de Watering van Blankenberge*, Acq. nr. 6588 — Cohier Houtave.

(58) K. DE FLOU, *Woordenboek*, a.w., Deel X, blz. 6 — Beg. ten Wijng., folio 77.

In 1659 komt dan de tekst die gepubliceerd werd door La Flandre, I, blz. 472 : *Begin 79 Houtave noortoost. Dit beghint zuid daer jeghens over ande oosts. ende zuits. vanden smalle waterganck ande wests. van oosternieuweghe alsoo zuid tot de heerwech jeghens de noorteede vanden noorden Inne ende heet de maelhouck.* Deze tekst werd genomen uit : R. A. Brugge, *Ommeloper Houtave*, folio 150, Acq. Watering van Blankenberge, anno 1659.

Het Begin 80 wordt aldaar als volgt beschreven (in 1659) : *Houtaue noort en verder noortwest. Dit beghint ande wests. dran over den smallen waterganck ande noorts. vande noorteede also langhets den smallen waterganc tot ande Meineensweghelkin ende vande west tot ande westernieuwech vande zuudoosth.*

Voor Maelhouck in 1659 zie K. DE FLOU, *Woordenboek*, Deel IX, blz. 1076.

(59) Cijfers van 1659. In 1478 (R. A. Br., Reg. 406 van de Watering van Blankenberge) was het 79ste Begin 22 g. 45 r. groot en het 80ste Begin 18 g. 2 l. 6 r. — Voor het 79ste Begin, zie folio 548. In de oorkonden van de dertiende eeuw is er dikwijls spraak van de Oude Ee. Door de oude bedding, de nieuwe watergang en de baan Strooien Haan-Oostende, werden daar hoeken gevormd, zodat een oorkonde van 1291 dit gebied aanduidt met de woorden : *in die Hoecs*. R. A. Br., oork. nr. 7255 bl.

(40) *La Flandre*, I, 1867-1868, blz. 472.

(41) J. VAN MIERLO, *Verslagen en Mededelingen 1952*, a.w., blz. 60.

(42) J. VAN MIERLO, a.w., blz. 61.

(43) J. DE LANGHE, Madkerka, in *Biekorf*, 1951, blz. 12.

(44) M. SCHONFELD, *Veldnamen in Nederland*, 1949, blz. 70.

(45) R. A. Br., oork. 7450 bl. onuitgegeven. — De oorkonde in 't Vlaams, nr. 7429 bl., waarin sprake is van sessen *ghemeten lands ende ene line die ligghen in suenkercka in marlant* werd uitgegeven in *Versl. Koninkl. Vl. Acad.*, 1954, blz. 564.

(46) 's-Gravenhage, *Rijksarch., Leen- en registerkamer van Holland*, nr. 78 (Register Putten en Strijen met houten borden 1235) Cas M, fol. 193v-194 ; Zie VAN DEN BERGH, *Okb. van Holland en Zeeland*, I, nr. 416.

(47) 's-Gravenhage, *Rijksarch., invent. 908* (stukken betreffende de begeving c.a. de kerk Scherpenisse 1285-1429 ; Zie VAN DEN BERGH, *Okb. van Holland en Zeeland*, II, nr. 575.

(48) *Gent, Stadsarch., Fonds charters* nr. 225 en 225.

(49) VAN DEN BERGH, *Okb. van Holland en Zeeland* II, nr. 725.

(50) J. VAN MIERLO, *Verslagen en Mededelingen 1952*, a.w., blz. 51.

(51) J. VAN MIERLO, *Verslagen en Mededelingen, 1952*, a.w., blz. 65.

(52) *Der Naturen Bloeme*, III, Vs 310 tot 312.

(53) K. DE FLOU, *Woordenboek*, Deel VI, blz. 350.

(54) K. DE FLOU, *Woordenboek*, Deel X, blz. 104 en 105.

(55) R. Arch. Brugge, *Fonfs Sanders*, Ommeloper van Moere.

(56) K. DE FLOU, *Woordenboek*, Deel X, blz. 106 en Deel XI, blz. 285. Wie kan inlichtingen bezorgen over Hendrik en Margareta van den Marlande ?

(57) Op 19 sept. 1952 schreef ik naar J. Van Mierlo dat de dichter wel kon schrijven dat hij zijn *Historie* geschreven had te Marlant en geen bezwaar vond in het gebruik van het voorzetsel *te*, daar men in 1250 ook schreef *te* Moera.

Ik dacht dat J. Van Mierlo wist dat Moera en Mallant twee verschillende hoeken van Houtave waren. Hij trok echter een heel ander besluit en schreef : Het Maerlant heette dus Moera, niet Maerlant.

J. VAN MIERLO, *Jacob, die costere van Merlant, a.w.*, blz. 58 en 59.

(58) J. VAN MIERLO, *ibidem*, blz. 59.

(59) Houtave was reeds in de negende eeuw een bezitting van de abdij van Sint-Baafs te Gent, en had reeds een parochiekerk : J. NOTERLAEME : Het Oosthof en Houtave, in *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, Deel X, 1956, blz. 107.

(60) R. A. Br., oork. nr. 7454 bl.

(61) *Revue d'histoire et d'archéologie*, T. I, blz. 211.

(62) In 1282 lag er ten oosten van de kerk van Houtave een hofstede genaamd Maes hofstede. R. A. Br., oork. nr. 5935 bl.

(63) R. A. Br., *Cart. 95 A*, folio 98 r. en oork. nr. 4718 bl. anno 1274.

(64) J. NOTERDAEME, *Jacob de Coster van Maerlant, Ons Heem*, 1959, blz. 150. — R. A. Br., *Cart. 95 A St.-Salvatorskerk Brugge*, folio 98.

(65) R. A. Br., oork. nr. 7385 bl. en nr. 7400 bl.

(66) Het eerste perceel Costersland lag nabij de Magdalena, de hofstede die toebehoorde aan het Magdalenhuis te Brugge. Het Costersland behoorde in 1266 toe aan de abdij van Sint-Andries, doch het werd in 1266 eigendom van het Magdalenhuis : de abdij ruilde het Costersland tegen een ander perceel van het leprozen- of Magdalenhuis.

(67) J. NOTERDAEME, *Ons Heem, a.w.*, blz. 147.

(68) De familie De Coster bleef eeuwen lang te Houtave wonen. In 1558 wordt in een oorkonde (R. A. Br., nr. 2405 bl.) de hofstede vermeld van Jan, zoon van Hendrick Costers : *Ende die welke vorseide Rente bezet staat up zevens linen lands lettelt min of meer liggende binnen den Ambochte ende binnen der prochie van houtave west waerd van der kercke ende heet de laerkemaet, liggende tusschen die van Sint Marie Magdalenen bi brugge landes of een side ende Jan. f. heindrix costers hofstede of ander side... 's zaterdag na Ste Kateline in de Winter, 1 december 1558.*

In *Ons Heem, a.w.*, blz. 150 schreven wij : Waarschijnlijk is deze Jan de Coster terug te vinden in het *obituarium* van de kerk van Houtave. Hij stichtte er een jaargetijde voor *Jan f. Heijndrijcx en Anna sijn wijf*. De waarschijnlijkheid wordt des te groter, als we er rekening mede houden dat er in het *obituarium* staat : *Jan f. Heijndrijcx Costers en Anna sijn wijf*. De familie de Coster te Houtave was dus een vooraanstaande familie, vermits Jan de Coster er een jaargetijde kon stichten. Honderd en twintig jaren later zijn de leden van het geslacht de Coster nog immer te Houtave gevestigd. In 1478 is er in het register van de Wateringen van Blankenberge, nummer 406, in het 51ste Begin of Sectie, spraak van percelen land palende *ande kinderen Wm Wm costers boghaert ; ande kinderen Wm f. hr. costers uitdreve ; liberi Pieter f. Willems f. hr. costers hofgracht*. In het laatste citaat worden vier geslachten vermeld : de kinderen van Pieter, de zoon van Willem, die de zoon is van Hendrik de Coster. De drie vermeldingen komen voor in het 51ste Begin, het Begin dat lag tussen de Ooster en Westernieuwweg, in de noordhoek van Houtave. De hofstede de Coster lag dus te Mallant.

(69) De ligging van de hofstede de Coster wordt in 1517 nader omschreven in het *Registrum Reddituum* van de abdij van Sint-Andries : *... sesthiene ghemeten lands lettelt meer of min met al den huysen ende boomen dier upstaen ... binden ambochte ende prochie van houthauwe noord vander kercken in diverschen steden ; daer of dats liggheet zeven ghemeten een lijne ende t sest tich roeden lants letter meer of min, ende es de hofstede met den huysen ende boomen, endesijn diversche sticx van lande, al commende t'een an t'andere, daer Bavin filius Aernoudts Costers nu ten tijden woont, tussen die vanden Magdaleenen bij Brugghe landt ande westzijde, ende die van Sinte Julienen in Brugghe landt. Ende voort so liggheets bet west van daer achte ghemeten een lijne ende veertich roeden landts letter meer of min tusschen d'Aeldijnghers van Adriaen Lootins landt an de westzijde, den wester nieuweghe wech ende t'leideken al an de oostzijde, streckende metten noordhede an den Cloostre van Sinte Andries buiten Brugghe landt... anno 1517.*

R. A. Br., *Découvertes* nr. 250 - 5 : *Registrum reddituum et donorum, folio 451 v*. Uit deze beschrijving blijkt nogmaals duidelijk dat de familie de Coster van oudsher woonde in de noordhoek Mallant te Houtave, ten zuiden van het Middelhof en van de Magdalena en in de nabijheid van de twee Costerslanden.

(70) Het zou normaal zijn geweest dat het eerste Costerlant, dat bij *onsen huse* (dat is bij de hofstede Magdalena) lag, aan deze hofstede zou zijn geschonken of verkocht geweest. Doch neen, dit perceel werd door Weitkinus de Coster of een van zijn voorzaten aan de abdij van Sint-Andries verkocht of geschonken en bij de hofstede Middelhof gevoegd. Daaruit volgt vanzelfsprekend dat er reeds vóór 1256 (in dit jaar ruilde Weitkinus de Coster zijn tiend te Houtave met de abdij voor land) goede betrekkingen bestonden tussen het geslacht de Coster en de abdij van Sint-Andries. Vermoedelijk lag de hofstede de Coster niet bij de Magdalena, doch bij het Middelhof, daar waar het tweede Costerlant lag, ten westen van de Oosternieuwweg.

(71) Hoe kwam Jakob de Coster aan een bestelling van de heren van Voorne ? Jakob schreef de Alexander voor Heila van Roden. De vrouw van Gerardus van Roden, Heer van Melle, was de zuster van de moeder van Albrecht van Voorne. Wij kunnen ons voorstellen dat deze laatste de Alexander toegezonden kreeg van haar zuster, en wanneer haar zoon burggraaf van Zeeland werd, Jakob, schrijver van de Alexander, heeft verzocht een werk te schrijven ter ere van Albrecht, burggraaf van Zeeland. Haar zuster, Catharina van Cysoing, de vrouw van Gerardus van Roden, kon hier als tussenpersoon optreden.

Afb. 275. — Betrekkelijk goede stofweergave. De hoge lichten echter iets te kalkig, en zonder afscheiding tussen neus en wang.

Afb. 276. — Foto zonder détail noch in het kleeed noch in het gelaat. Te harde ontwikkeling gaf te harde afdruk.

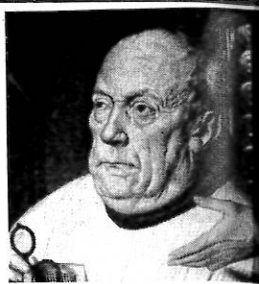
Afb. 277. — Betrekkelijk goede uitsnit. Foto echter veel te grijs (waarschijnlijk ten gevolge van overwikkeling of sluijer).

Afb. 278. — Prima uitsnit en plaatsing van het détailstuk, stofweergave te zacht. Reden : Te zachte ontwikkeling of te zacht papier.

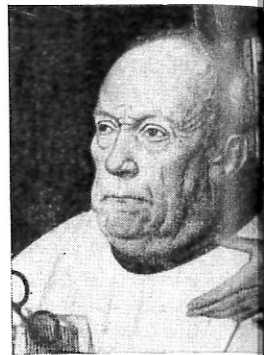

Afb. 279. — Stofweergave is goed. Beeld echter diende meer van rechts opgenomen.

Afb. 280. — Goede uitsnit in half grootplan.

Afb. 281. — Iets naar de grijze kant toe en hierdoor zonder expressie.

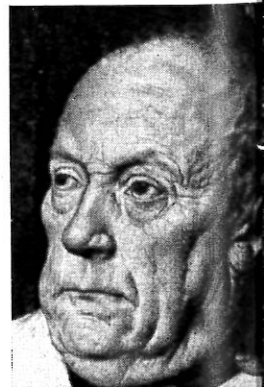

Afb. 282. — Te fletse foto. Zonder lichtspeling op het gelaat en daardoor zonder gevoel.

Afb. 283. — Te harde foto. Lijkt meer op een gravure dan op een foto. Reden : Te harde ontwikkeling !

Afb. 284. — Zeer goede opname !

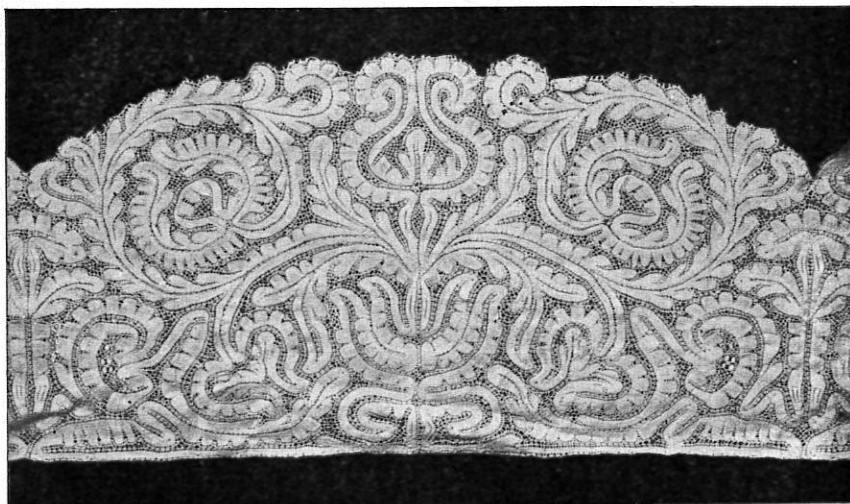

Iedereen heeft wel eens voor moeilijkheden gestaan bij het nemen van documentaire foto's. Onze medeleden zullen zeker hun voordeel doen met de volgende raadgevingen en wenken :

- 1) *Schilderijen* : dienen eerst afgestoft en zacht afgewassen met linnen doekjes. Is de witte verf verdonkerd : ophelderen met waterstof-peroxyde (oxigène). Vernisglans kan men *tijdelijk* wegnemen met een sponsje gedrenkt in glycerine, eiwit of ossengal. Na opname met water en sponsje verwijderen. *Het schaadt het schilderij niet !!!*
- 2) *Tekeningen, plannen, kaarten* : lange belichting ; zachte tekeningen korter belichten dan krachtige.
 - a) Tekeningen op geel of vergeeld papier : *geelfilter*.
 - b) Tekeningen waarin rode, roodkrijt of sepiakleuren voorkomen : *geelfilter*.
- 3) *Drukwerken en handschriften* : zwarte tekst :
 - a) op wit papier gewone 14/10 din film,
 - b) blauw, violet of rood vraagt een luie ortho- of panchrofilm (13/10 din) + *geelfilter*.
- 4) *Verkleurde handschriften, oude foto's en bruin gekleurde foto's* :
 - a) Een luie ortho- of panchrofilm + *krachtig geelfilter* (b.v. midden geel).
 - b) Bruine daglichtfoto's (celloïdine) op panchrofilm (Adox 14/10 din) + *oranjefilter*.
 - c) Bleke foto's kunnen kontrastrijk worden gereproduceerd, wanneer men er een zuivere glasplaat voorzet.
- 5) *Grafstenen en gebeitelde opschriften* :
Opgepast ! Rechthoekig weergeven, orthofilm + *geelfilter*.
- 6) *Munten en medailles* :
Zeer sterk zijlicht geeft prachtig reliëf.
- 7) *Kantwerk* :
Op zwart fluweel leggen. Belichting van ter zijde (reliëf). Spotlicht gebruiken — korte pose !
- 8) *Postzegels* :
Op zwarte plaat schikken en klein diafragma nemen.

Nota : Bij filtergebruik de belichtingstijd verlengen !!! (deze wordt door de fabrikant voor elk soort filter aangeduid).

B. VAN DE WALLE.

Afb. 285. — Het kantwerk werd met te zacht licht opgenomen. Hierdoor staat het zwart tegenover het wit te dicht bij elkaar.

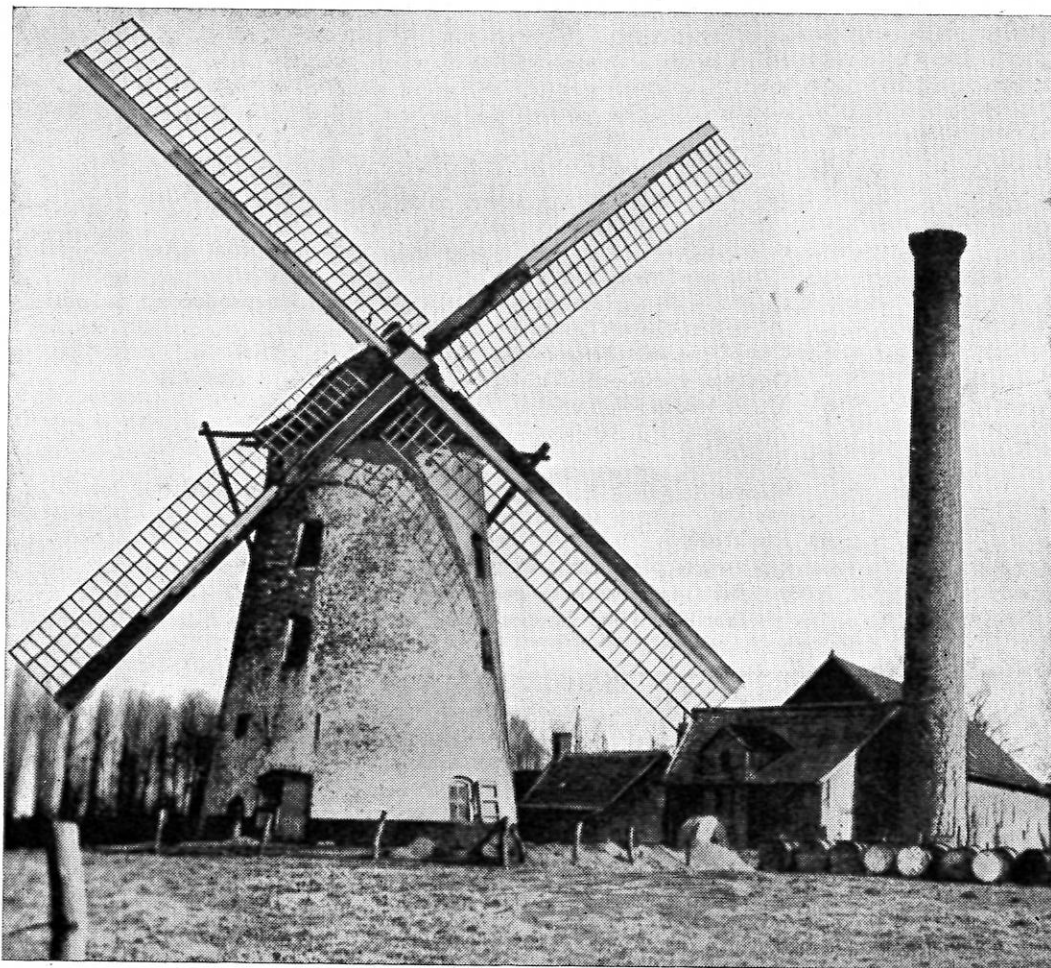
Molenberichten

VERDWENEN MOLENS

Een zeer oude foto geeft ons de Aepmolen weer te Rumbeke (zie afb. 286). Afb. 287 vertoont een schilderij van Firmijn Collardyn en een lezer vroeg of niemand weet welke molen hier voorgesteld wordt? A. L.

BOKRIJK

De rosmolen uit Leisele, van de vroegere brouwerij Comeyne, is heropgericht in de Houtlandse hofstede, waarvan het huisje uit Oostvleteren het vertrekpunt was.

Afb. 286. — De verdwenen Aepmolen te Rumbeke.

GENT

De Vriendenkring van het personeel van het Kadaster te Gent, heeft het plan opgevat, in het begin van 1960 een tentoonstelling te organiseren over de *Wind- en watermolens in Oost-Vlaanderen* (foto's, geschiedenis, zo mogelijk andere dokumentatie).

WAT BETEKENT ROSMOLEN ?

(*Ons Heem*, XIV, 67)

Dr. Goossenaerts doet me opmerken dat ik de passage van blz. 1006 van zijn woordenboek misverstaan heb. Ik verbeter en verduidelijk dus gaarne. Meteen wordt die passage in bedoeld woordenboek ook duidelijker. Blz. 631 van het boek werd bij *Rosmeulen*, aant. 1,

meegedeeld dat volgens Jan Lindemans (een onzer knapste plaatsnaamkundigen!) in de plaatsnaam *Rosmalen*, in Noord-Brabant, het woord *rosmolen* steekt, het bestanddeel *-male* betekent molen. Blz. 1006 wordt dan, in het *Aanhangsel* van het woordenboek, het woord *Rosmeulen* hernomen, met de afbeelding van de rosmolen uit het Molennr. van *Ons Heem*, en wordt eveneens het woord *Rosmalen* herhaald, zonder evenwel nog eens te zeggen dat het in dit laatste geval om de plaatsnaam ging. Dat maakte mijn vergissing mogelijk. Ik nam *rosmalen* op als een werkwoord, dus letterlijk als *malen met het ros*. Het gaat echter over de plaatsnaam *Rosmalen* waarvan de middeleeuwse vorm *Roesmalen* is, naar de h. Smulders meedeelde, zodat in die naam, ook volgens dr. Gysseling, niet het bestanddeel *ros*=paard zit, gelijk dr. Lindemans meende. Maar *rosmolen* blijft dus de molen bewogen door een *ros*=*ors*=paard! W.

MOLENGEBIED PAMEL

De sympathieke mulder Van Nuffel-Baets woont met zijn flink koostrijk gezin naast de houten standaardmolen van Pamel. Deze molen — één van de grootste in zijn soort — domineert heel de omgeving. Hij staat daar enig-mooi in het Breughellandschap.

De vlerken zijn geteisterd en een algemeen herstel dringt zich op, maar de kern is nog zeer kloek en gezond. Wat meer is, de mulder vraagt niets beter dan hem verder te laten draaien, maar dat kostelijk herstel! Ja, hier is hulp onontbeerlijk. Het zou echter onvergeeflijk zijn moest het Gemeentebestuur van Pamel — en het is gelukkig vooruitstrevend en voelt veel voor cultuur en natuurschoon — hier niet ingrijpen en de leiding op zich nemen (met medewerking van Staat en Provincie).

We stonden op de molenberg en zagen niet zo heel ver daar vandaan z'n tegenhanger van Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek (gelukkig hersteld), de eveneens houten molen van Liedekerke-Impegem en de stenen molen van Denderwindeke. Wanneer men weet dat de watermolen van Meerbeek nog werkt, dan mag men hier toch terecht van een molengebied spreken.

R. A.

Afb. 287. — Schilderij van F. Collardyn.

MULDERSSTREKEN

De muldersvrouw van de prachtig gesitueerde molen van Pamel wijst ons naar een plaats in de haag, die veel lager geschoren is dan de rest. Door dat gat ziet men van uit het venster der woonkamer de molen van Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek. Ja, de mulder hield het steeds in het oog wat er bij zijn nabuur gebeurde en het gebeurde soms dat de roep door het huis ging « Fieleke ontzeilt ». Dan wist onze mulder wat hem te doen stond.

R. A.

DEURNE (ANTWERPEN)

Bij het opmaken van een nieuw politiereglement dat ter goedkeuring voorkwam in de Gemeenteraadszitting van 18 augustus 1853, werd art. 77 van hogergenoemd reglement, dat betrek heeft op windmolens binnen de gemeente Deurne, ingelast: *Alle eigenaar van een windmolen is gehouden zijn molenberg te omringen met een haag of paelwerk van 1,50 m. hoogte ten einde de voorbijgangers te beveiligen.*

Borsbeek.

J. Proost.

RANST

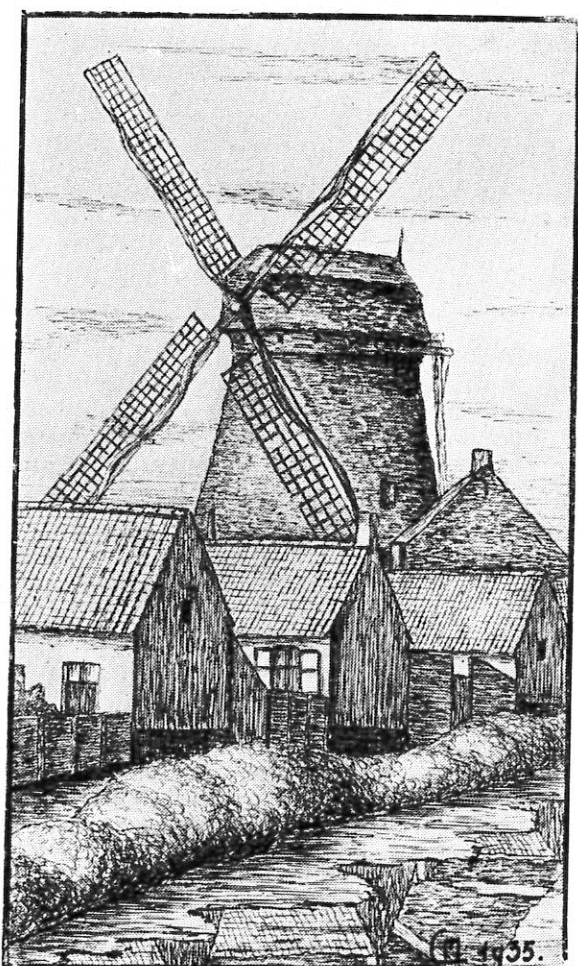
Deze houten windmolen werd zeer zwaar, praktisch onherstelbaar beschadigd bij stormweder, op zaterdag 25 mei 1957 (omstreeks 14,15 uur). In de molen stond volgende inscriptie te lezen : *Me fecit A° 1674 — meester Cornelis Borrens*. In 1958 werd hetgeen er van de molen nog overbleef omgetrokken. Op de spil van de molen stond volgend rijmpje gebeiteld :

*Vrienden die hier werd gediend
Moet oppassen op de wind
Want zonder wind en graan
Moet de molen stille staan.*

De afbraak van de molen werd opgekocht door een koopman uit de Vlaanderen. Het rijmpje ging hiermede verloren.

Borsbeek.

J. Proost.

Afb. 288. — Molen te Lissewege.

ALLERLEI MOLENS

In het Molennummer (blzn. 158, 186, jg. XI, 1957) leest men dat Sebastiaan Swijndauw van Houtave in 1769 *de watermolen uitvond voor het stampen van olie*. In jg. XIII (1958), nr. 2, blz. 57, wordt een oliewatermolen vermeld te Ellikom in 1702 ; in dezelfde jaargang, nr. 3, blz. 91, is Brugge reeds met een oliewatermolen bedacht in 1637. En zij zijn nog veel ouder ! In het Land van Aalst zijn er volgens de penningboeken van 1571 minstens dertig *oliewatermolens* of *waterslagmolens*, nl. te Aaigem, te Aalst (3), te Aspelare, te Erpe, te Etikhove, te Gontrode, te Hermelgem, te Hofstade (2), te Idegem, te Impe, te Lede, te Maarke, te Mater, te Meilegem, te Moorsel, te Overboelare, te Paulatem, te Poessegem, te Serskamp, te St.-Lievens-Esse, te Strijpen (2), te Vurste, te Wichelen, te Wieze, te Zandbergen (2) en te Zegelsem. Te Denderleeuw was er toen reeds een toponiem *de slagmeulen*, terwijl de molen zelf reeds verdwenen was ! In dezelfde periode worden slechts vier windoliemolens uitdrukkelijk aangegeven, nl. te Dikkele, Lede, Velzeke en Welden.

Impe.

Joz. De Brouwer.

MOLENFOTO'S VAN ANTWERPEN

De hr. Flor Huyghe, heemkring Duffel, bezit de volledige verzameling foto's van de bestaande windmolens uit de provincie Antwerpen. Aldus bericht ons heemkringleider hr. Jos Resslerer, die ons een vijftiental afdrucken als proeve toezond. Zeer bruikbaar materiaal. Onze gelukwensen. Voor ons molenboek der provincie Antwerpen zullen we de hr. Huyghe zeker niet voorbijgaan.

W.

ALARM

We moeten zeer dringend de Brusselse heren alerteren dat ze iets doen voor onze molens in Vlaanderen. Te Lissewege is de Zwarte Molen afgebroken en de Witte Molen bedreigd. Dit sierlijk molendorp is daarmee zijn sieraad kwijt. — Ook één van de twee molens van Oostkerke is bedreigd. — Men wacht gretig naar het orkaan, dat de Westmolen van het Maerlandt zal doen omwaaien. Wie stuurt nog namen van bedreigde molens in het jaar van de *operatie molens* ?

Sijsele.

K. N.

NOG BRUGSE TINMERKEN

Ter aanvulling van *Ons Heem* XIII, 5, blzn. 115-118 en XIV, 5, blzn. 198-199, kunnen we nog de merken geven van Frans d'Hollander (Klein Roostin), zie afb. 293; Albertus Pavot, afb. 289; Basiel Pavot, afb. 290; Cornelis Rielandt-De Beir, afb. 292; de weduwe Rielandt-De Beir, afb. 294. Waarschijnlijk is afb. 291 het groot roostin van Boucaert Frans. A. L.

Afb. 289. — Merk van Albertus Pavot.

Afb. 290. — Merk van Basiel Pavot.

Afb. 291. — Merk van Boucaert François.

Afb. 292. — Merk van Cornelis Rielandt.

Afb. 293. Merk van Fr. d'Hollander Afb. 294. Merk van W^e Rielandt-De Beir.

sprokkelingen

HAARDGEREI

Kokeberd = de plank(en) boven *de heerd* al weerskanten in de schouw, opdat het *grym* uit de *kavie* niet valle op de twee zitplaatsen al weerskanten in de hoek van *de heerd* (die twee zitplaatsen zijn die van de boer en de karton).

Vlamertinge.

Dr. A. Verbeke.

HAARDEN

De voorzitter van de heemkundige kring *St.-Gutago* schrijft ons : « Het *Haardnummer* van *Ons Heem* is een uitstekende gids bij het onderzoek van schouwen ! Interessante schoorstenen : hofstede Rode Os, Westkapelle ; Spermalie, Syssele ; neerhof burgemeester, Sint-Kruis ; hofstede Boonem, Damme ». Wie stuurt nog namen van huizen en hoeven waar Vlaamse haarden bewaard werden ? Welke kring begint een stelmatig onderzoek van de haarden en het haardgerai uit eigen heem ? A. L.

IJSKELDERS

Sedert drs. R. Van den Abeele zijn sprokkeling over ijskelders publiceerde, hebben wij in ons tijdschrift al veel vermeldingen van zulke gebouwen leren kennen. Er kunnen er nog een paar bijgevoegd worden. Zo de ijskelder van het kasteel van Male. We hebben die leren kennen tijdens de landdag, het volksdansfeest had plaats in de nabijheid van die put. En een beetje meer naar Brugge toe, op de Vossesteert is er nog een en wel nabij de steenweg in het domein van het vroegere leen Pudenbroek. Daar dichtbij, op het kasteel Veltem, is er een mooi exemplaar bewaard ingewerkt in een speelhuisje. Dit huisje is gebouwd met afbraak van de St.-Donaaskerk. Ten slotte is de beroemde donkere put te Maldegem, waar Meneer van Maldegem de dertig ketelaars in de boeien klonk, ook zeker als ijsput gebruikt geweest in de 19e. eeuw.

D. V.

REINIGEN VAN TIN

Mijn grootmoeder reinigde het tin op de volgende wijze. Zij liet eerst het tinnen voorwerp een kwartiertje weken in een bad van warm water waarin een goede handsvol soda. Dan wordt fijn wit zand genomen, liefst eerst gezeefd opdat er geen te grote korrels in zijn, die het tin zouden krassen. Met dit fijn zand en een vochtige doek wordt het voorwerp langs alle zijden goed gewreven. Dan goed afspoelen in het bad waaruit het stuk gekomen is. Dan nog eens afspoelen in zuiver warm water ; ver-

volgens met een doek afdrogen en een kwartuurtje laten drogen in de zon of bij het vuur, doch niet te dicht. Als het tin goed droog is, grondig opwrijven met proppen dagbladpapier.

De eerste dagen zal het uitzicht misschien wat nieuw schijnen, doch na een zestal weken krijgt het tin een gelijkmatige patine die ieders bewondering zal opwekken.

Lier.

A. van Uytsel.

VRIJHEIDSBOMEN

In het Jaarboek van de Kunst en Oudheidkundige Kring van Deinze schrijft Hugo Van den Abeele dat, van de vrijheidsbomen in 1831 geplant, er nog in leven zijn te Bassevelde, Bottelare, Dentergem, Evergem. Vast en zeker moeten er nog andere overgebleven zijn. Wie licht ons in ?

R. A.

DE AARDAPPELZIEKTE, DE STAD WENEN, DE HONINGSLINGER EN DE POLKA

Ja, hoe rijmt men dat te saam ?

De aardappelziekte waaraan wij hier denken is die uit de jaren 1845 en volgende, de *phytophthora infestans*, die van uit Zuid-Westvlaanderen spoedig over het hele land verspreid geraakte en schrikkelijker veel armoede met hongersnood ten gevolge had. Daarover zijn treffende bijzonderheden te lezen in de merkwaardige *Geschiedenis van de Landbouw in België* door Ir. PAUL LINDEMANS, II, 189. B.v. te Lippelo zijn toen duizenden en duizenden bedevaarder gekomen, dikwijls van verre, om er Sint-Antonius te vereren *als dat zij presumeerden als dat van St Antonius was als dat de patatten aengedaen waren.*

Dan koesterde men in het noordwesten van de Kempen toch minder argwaan tegenover de populaire boerenheilige met het varken, want daar schreef men de kwaal beslist niet aan hém toe, o nee. Ook niet aan zijn begeleider. Wel aan de polka ! Die was er nl. kort te voren ingevoerd en hoe kon nu die vreselijke tegenspoed met de patatten wel anders zijn dan een straffe Gods ? Dezer dagen kreeg ik de jongst verschenen aflevering van Van Dale's groot Woordenboek, 8e. aflevering, thuis, en daar las ik heel toevallig dat de polka, « Boheemse nationale dans, in 1839 het eerst te Wenen uitgevoerd en spoedig over geheel Europa verspreid » geraakt is.

Dus al in zes jaar was die in onze Kempen. En zeggen dat daar zovelen huisverig waren voor kermisdanspartijen ? Alvast de dorpsgeestelijken.

En de honingslinger ?

We bedoelen het werktuig dat door middelpuntvliedende beweging de honing uit de raten slingert, zó dat ie langs een uitlaatpijp in een honingemmer opgevangen wordt. Die honingslinger nu kwam ons ook uit Wenen toe. Daar werd ie nl. in 1865 bekend gemaakt. En voor wanneer weten wij van de allereerste te Kalmthout ? Van even vóór 1900.

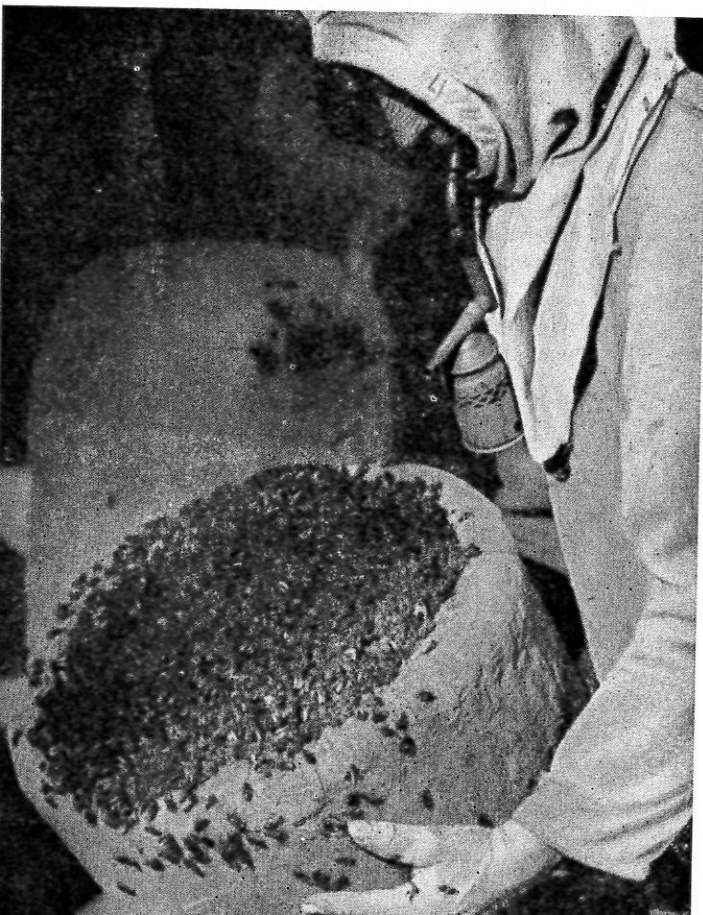
Zes jaar... Vijf en dertig jaar... Vrome vrienden uit de Kempen, we hebben toch eens *gemonkeld*, hoor !

St.-Amandsberg.

J. Goossenaerts.

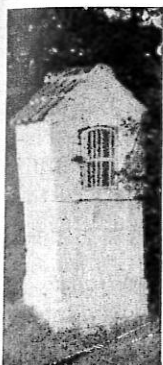
NAMEN GEVRAAGD

Een van onze lezers vraagt de gewestelijke bijnamen van de pijp van de bijenboer.

van heem tot heem

VOOR KRUIS EN KAPEL

Afb. 296. Kapel
bij Kortrijk.

Vermoedelijk zijn U het *werk* en het daarbijhorend driemaandelijks orgaan *Kapel en Beeld* niet onbekend gebleven. Beide werden in 1924 in het leven geroepen en verderdoor in stand gehouden door twee van onze Verbondsleden E.H. Gabriël Celis, rustend-priester te Gent en Ere-Apotheker Jozef Impe te Kortrijk. Deze verdienstelijke voormannen zijn ter ziele gegaan, eerstgenoemde dd. 3 dec. 1959, laatstgenoemde dd. 14 maart 1960. Ze lieten een geestelijk erf na dat niet mag en Goddank, ook niet zal verloren gaan. De krachten werden gebundeld, zo te Gent als in West-Vlaanderen, ook naar de richting van de andere vlaamse gouwen uit, om dat kostbaar erfgoed in ere te houden en tot nieuwe groei en bloei op te werken. In het voorjaar 1959 is dhr. Jos Impe, als onder ingeving van Gods Voorzienigheid, zeer wijselijk overgegaan tot de oprichting van een Westvlaamse Werkgemeenschap *Voor Kruis en Kapel*, met het doel een organisch verband tot stand te brengen onder de vele

welmenende en toegewijde gouwenoten die het in-ere-houden behartigen van *Kruis-Kapel en Beeld* langs de openbare weg, in stad en dorp of te lande. Hij vertrouwdde het sekretariaat toe aan J. Vangaver, 62, Benoitlaan, Harelbeke.

Als zelfstandig Westvlaams organisme leunen wij aan bij de Centrale Leiding voor het vlaamse land en bij het driemaandelijks orgaan *Kapel en Beeld*. In opvolging van E.H. Celis werd de zorg daarover opgenomen door E.H. Winnepenninckx, Nederpolder 1, Gent en E.H. Van Beneden (sekretaris), St.-Antoniusskaai 9, Gent.

Afb. 297. Kruis
bij Roeselare.

Overmere heeft reeds een Boerenkrijgspel. Thans krijgt het dank zij onderpastoor W.E.H. Penne zijn Boerenkrijgmuseum. Het zal honderden dokumenten omvatten alsook kelken, cibories en vouw-altaren uit de besloten tijd. Het is toegankelijk op zon- en feestdagen van 10 tot 12 uur en van 15 tot 18 uur.

OVERMERE

A. L.

Volgende werkvergaderingen werden gehouden : 15 november 1959 : *Moerontginningen in de vier Ambachten* door De Reu (Lic. hist.). Historisch-geografische studie der moerontginningen en turfuitbatingen in de ambachten Boekhoute, Assenede, Aksel en Hulst, waarin zeer belangrijk bronnenmateriaal uit de 12e., 13e. en 14e. eeuw werd verwerkt om tot een verantwoorde situering van deze moeren te komen. — 17 januari 1960 : Tweede contact met Nederland : De hr. J. Cornelis uit IJzendijke kwam een lezing houden over *Philippine*. — 20 maart 1960 : de gekende folklorist R. Vander Linden, onderhield ons op zijn eigen sappige manier over *Maria-legenden in Vlaanderen*.

O. Lippens.

NIEUWE KRING

Een nieuwe kring komt onze rangen versterken. Wij heten hem van harte welkom en een vruchtbare werking in zijn streek. *Heemkundige Kring voor het Zuid-Bulskampveld*. Het sekretariaat is gevestigd bij de heer A. Dauw, Loppemstraat, 111, te Oostkamp. — Deze kring geeft regelmatig een tijdschrift uit : voor eventuele ruildienst zich tot bovenvermeld adres te wenden.

BONHEIDEN

Op de heemkundige tentoonstelling, alhier op 7, 8, 9 en 11 slachtmaand gehouden en gewijd aan oude hoeven en hun gerief, kwamen enkele goede stukken aan het licht. O.a. een der zeer zeldzaam

geworden ketelwagens om de koeketel te verplaatsen, een zeer fraai versierde en gedateerde paardezadel van 1866, het volledig strodekkersgerief, een gelapte of zgz. genaaide kruik, een ijzeren haardgalg of draaipaal van bijzondere vorm. Van deze en andere voorwerpen werden door medelid Jozef van Rompay, O.-L.-V.-Waver, foto's gemaakt voor Bokrijk. Een historisch overzicht van de oude hoeven was ter tentoonstelling verkrijgbaar.

W.

KLEINE-BROGEL

Deze kleine Kempische gemeente van N.-Limburg, zo vaderlijk goed beheerd sedert 56 jaren door ons medelid burgemeester Voets, zal een nieuw dorpsbeeld krijgen. Dertien huizen moeten verdwijnen voor een groot nieuw kruispunt ten behoeve van het verkeer voor het vliegveld. Daarbij vallen dertien Teutenhuizen ten offer, o.a. een van 1766. Kleine-Brogel is een typisch en rijk Teutendorp, dat de vreemdeling verraste door zijn fraaie 18e.-eeuwse stenen huizen die hij in zulke afgelegen hoek van de arme Kempen niet zou hebben verwacht.

Overpelt.

F. v. Winkel.

MECHELEN

Het te Mechelen eertijds zeer bloeiende stoelenmakersambacht zal eerlang zijn monografie krijgen, van de hand van Dr. J. Lebeer, Antwerpen. We zien deze studie met belangstelling tegemoet.

MORTSEL

De Diesegemhoeve, in 1958 door Jean d'Ursel in eigendom aan de gemeente overgedragen, zal worden hersteld en ingericht als heemkundig museum. Naar ons oordeel over de bouw gevraagd, zijn we de hoeve gaan zien. De bijgebouwen zijn verdwenen. Het betreft alleen het bakstenen woonstalhuis en een bornput. Het gebouw is een unicum in de provincie Antwerpen. De breedte van de stal en de hoogte van zijn dak zijn ongeëvenaard. In de breedterichting telt de stal drie standvinken, wat enig is. De dakstoel is buitengewoon. Het is een zeer belangrijk en lovenswaardig geval van heemschut dat het gemeentebestuur hier verricht. De hoeve ten Dorpe, in de nabijheid, is ook gered, want aangekocht en hersteld door beeldhouwer M. van Reeth.

BORGERHOUT

De heemkring alhier verdient alle lof voor zijn eerste, fijn verzorgde, rijk gestoffeerde tentoonstelling *Mode, Geschiedenis van 200 jaar kleding*. Als eerste onderwerp, en in een voorstad, zeker goedgekozen. Werkelijk een opmerkelijk goede prestatie.

W.

ONTHULLING GEDENKPANELEN DOOR GITSCHOTEL BUURSCAP TE BORGERHOUT

Door de heemkundige kring *Gitschotel Buurschap* uit Borgerhout werden aan het huis waar voorheen het Lanteernhof stond twee herdenkingspanelen aangebracht. Deze plechtigheden hadden plaats op zondag 27 december ll. Om 10 uur in de kapel van O.-L.-Vrouw van Zeven Smarten in de Vosstraat, wordt een H. Mis opgedragen door Z.E.H. Prof. J. Huygh, ter gedachtenis van de bouwmeesters uit onze buurschap, die haar verrijkten door hun scheppingen. Zij bouwden meerdere huizen in onze buurschap, bovendien bouwmeester Huygh de kerk van St.-Jozef, Van Mael de kerk van de H. Drieëenheid, Van Averebeke de villa van kunstschilder Nauwelaerts en Lode Huybrechts maakte zich verdienstelijk bij het restaureren van de O.-L.-Vrouwkatedraal te Antwerpen. Voor deze vier bouwmeesters wordt deze H. Mis opgedragen. Daarna gaat het langs de Lanteernhofstraat naar de Boekenberglei waar te 11 uur de onthulling plaats heeft van twee herdenkingspanelen, welke herinneren dat aldaar het historische Lanteernhof stond. Toespraak door de studieleider van de initiatiefnemende kring voor heemkunde *Gitschotel Buurschap* dhr. Ferdi van de Vijver. Toespraak door Ereleraar Artuur Vuylsteke over de inspiratiebronnen van Hendrik Conscience, wiens roman *Graaf Hugo van Craenhove* op het Lanteernhof speelde. Gevolgd door korte Consciencehulde door de jeugd. Hierna onthulling van de panelen door bouwmeester-kunstschilder Flor van Reeth, die veel schilderstukken maakte geïnspireerd op het Lanteernhof. Door de glazenier-houtgraveur Antoon Vermeylen werd een mooie lino van het Lanteernhof gemaakt die zal gestuurd worden aan hen die het hunne helpen bijdragen tot het helpen dekken der onkosten van deze onthullingsplechtigheden. Zij die dit wensen kunnen het regelen langs de postrek. nr. 4220.67 van dhr. Van de Vijver te Borgerhout.

BOEKBESPREKING

Dr. E. GOTTSCHALK. *Historische geografie van Westelijk Zeeuws-Vlaanderen*. Deel II. *Van het begin der 15e. eeuw tot de inundaties tijdens de Tachtig-Jarige Oorlog*. Van Gorcum, Assen 1958.

Ook het tweede deel van de studie van Dr. Gottschalk is zeer belangrijk (zie bespreking eerste deel op blz. 128 van jaargang 12 van ons tijdschrift). De schrijfster heeft nu wat meer aandacht geschonken aan de situatie van de verdwenen kerken. Op blz. 195 geeft zij ons een kaartje dat, wanneer men het vergelijkt met de achteraan in het boek gepubliceerde kaart van Pourbus en met de stafkaart, de mogelijkheid geeft haar studie meer van nabij te volgen. Spijtig genoeg maakte zij nog verschillende fouten. St.-Nikolaas-in-Varne zet zij op de plaats waar nu de kerk staat van Waterland-Oudeman. Dat is niet juist, deze kerk staat daar slechts sedert 1671. Deze parochie groeide wel uit het oude St.-Niklaas-in-Varne als gevolg van de grensscheiding in 1648 tussen de Noordelijke en de Zuidelijke Nederlanden, maar er was daar voordien geen grens en de kerk van St.-Niklaas-in-Varne stond meer noordwaarts, rechts van de weg van Waterland-Oudeman naar Waterland-Kerkje, juist aan de Belgisch-Nederlandse grens maar op Nederlands grondgebied. Men kan daar nu nog een soort dorpsplein onderscheiden en alle mensen uit de streek weten dat daar een kerk gestaan heeft, men vindt er trouwens nog veel stenen. Dr. Gottschalk heeft het niet meer nodig geoordeeld nog eens de plaats aan te duiden waar Elmare stond, het klooster verdween immers door de overstroming van 1376 en ze duidde de ligging reeds eens aan op de kaart in het eerste deel van haar boek. Maar ook daar maakte ze een fout. Elmare stond niet op Belgisch grondgebied, echter wel er dichtbij, juist over de grens links van de weg Waterland-Oudeman naar Waterland-Kerkje. Een verkeerde ligging geeft ze ook aan St.-Margriete. Deze kerk, gebouwd door toedoen van Jan de Plaet in 1470 (het bouwjaar heeft de schrijfster gevonden), stond ten zuiden van de Brandkreek, niet op Nederlands maar op Belgisch grondgebied. Ook hier weten de mensen u de juiste plaats aan te duiden waar die vroegere kerk van St.-Margriete gestaan heeft. Wat Roeselare betreft, dat moest iets meer oostwaarts in de Roeselare-polder aangeduid geweest zijn, de juiste plaats is ook gekend door bronnen uit het archief en door de vondst van mensengeramten. Roeselare en St.-Margriete zijn niet met elkaar te vereenzelvigen, zoals de schrijfster dit in deel I van haar werk zegt, die beide nederzettingen worden in oude teksten naast elkaar genoemd. Ze verdwenen allebei door de overstroming van 1376 maar St.-Margriete werd nog vóór de overstroming van 1404 heropgebouwd. De schrijfster

geeft als plaats de St.-Jorispolder op (blz. 63). Hopen we dat, dank zij het initiatief van burgemeester Van Hyfte, door opgravingen ook van deze oude kerk van St.-Margriete sporen gevonden worden. Een laatste fout op het kaartje blz. 195 is in verband met de ligging van St.-Jan-in-Eremo. De kerk van die parochie lag niet in de St.-Jeronimus-polder maar wel in de St.-Janspolder. Ze staat trouwens heden nog op haarzelfde plaats alhoewel het mogelijk is dat ze, vóór de overstroming van 1404, iets meer zuidwaarts stond in de Oostpolder.

De ligging van oud-Watervliet blijft nog altijd een probleem, de schrijfster heeft die plaats niet aangeduid alhoewel ze andere plaatsen, die door de overstroming van 1404 voor altijd verdwenen, wel aanduidde. Op de kaart in deel één, vinden we echter oud-Watervliet wel terug maar niet op een mogelijke juiste plaats. Ook het klooster van de Wilhemnieten staat daar niet juist aangeduid (men vindt daar nochtans nog heel wat stenen) terwijl Ter Pieten ongeveer op de goede plaats is getekend. Wat St.-Laureins-ten-Blokke betreft, dat gaat de schrijfster nog steeds onachtzaam voorbij, waarschijnlijk omdat ze deze naam in geen 15e. of 16e. eeuwse bronnen terug vond. Dit is inderdaad zo, maar in de 17e. eeuw beweert men voortdurend dat daar een kerk gestaan heeft. Nog eens dank zij opgravingen verricht op initiatief van burgemeester Van Hyfte, werden daar nochtans veel stenen gevonden, wat natuurlijk nog niet op een kerk wijst. Het kan echter ook een kapel geweest zijn waarvan niet veel is overgebleven. In elk geval geeft de schrijfster toch toe, dat daar een agglomeratie van huizen moet aanwezig geweest zijn (dus rond de Blokkreek). En dan hebben we nog het probleem dat Dr. Gottschalk in haar eerste deel in twijfel liet: de ligging van de Abbekinspolder. Ze plaatst hem voorlopig in het noorden, dichtbij de Schelde. Volgens 17e. eeuwse bescheiden nochtans lag die polder bij Ter Piete, dus in de tegenwoordige Koningin polder. Als dit zo is, dan moeten we aannemen dat er, ook vóór de overstroming van 1376, een tamelijk groot water aanwezig was noord-oostwaarts van Watervliet, iets dat Dr. Gottschalk in haar eerste deel vooral wil ontkennen en waarin ze trouwens ook tamelijk goed geslaagd is. Er zijn echter zoveel moeilijke punten in haar studie dat het ons niet zou moeten verbazen dat er nog zaken aan het licht komen die bewijzen dat er wel een voorloper was van de Braakman, al was die dan ook niet zo groot.

De loop van de Elmare heeft Dr. Gottschalk ons niet duidelijk laten kennen. En het is niet onmogelijk dat dit riviertje zich van St.-Laureins-ten-Blokke, over Roeselare en Waterland-Oudeman, naar Biervliet toe richtte. Doornik bezat een tiend

in die streek dat het Elmaretiend werd genaamd en dat een smalle strook vormde in die richting. Waar we nu de Elmareweg vinden moeten we misschien het vroeger riviertje terug zoeken, want daarlangs strekte zich dat tiend uit. En Ter Pieten, dat dus dichtbij de Abbekinspolder lag, had zeker een verbinding met de zee. Hoe zou men Roeselare een stad hebben kunnen noemen, als daar ook niet ergens een water of een rivier aanwezig was waarlangs men de zee (hier de Schelde) kon bereiken? Langs deze Elmareweg (vroeger misschien de Elmare) stonden, sedert 1481 palen die het tiend van St.-Baafs en van Doornik afscheidden. We vinden die palen nu nog terug van de St.-Lievenspoldersdijk af, dat is op de grens van St.-Margriete en van Waterland-Oudeman. Ze vormen trouwens ook nog de grens tussen St.-Margriete en St.-Jan-in-Eremo. Waar die oudste grenspaal staat, dus op de St.-Lievenspolderdijk, stond misschien het Zuid-Oost Kruis waarover reeds in 1249, bij een tiendenscheiding, gesproken wordt. Reeds enkele jaren voordien had men een tiendengrens bepaald, beginnende van een kruis tussen Oostburg en St.-Katelijne lopende naar dat Zuid-Oost Kruis op Roeselare. Deze lijn volgde de Woutersweg, een weg die van Oostburg naar Gent liep (hij wordt in 16e. eeuwse bescheiden Gentweg genoemd) en langs die weg moet de oudste kerk van St.-Margriete bestaan hebben terwijl de kerk van Roeselare er ook dichtbij stond. We kunnen die Woutersweg daar nu nog terug vinden. Wat ten westen van die lijn lag, dus richting Aardenburg, was tienden gebied van St.-Baafs en wat ten oosten van die lijn lag was tiendengebied van St.-Pieters. Men zette verder palen van het Zuid-Oost Kruis naar het westen toe (dus langs de Elmare) en wel bij een plaats die men Zegge noemde bij de watergang die de parochies Rodenburg van Aardenburg scheidde. Waar dat gehucht Zegge lag is nog niet bekend. Maar zou die lijn niet kunnen samenvallen met de grenspalen die daar nu staan, dus langs de Elmareweg, tot aan de Keursteenweg, de vroegere grens tussen Aardenburg en Maldegem? Daar zouden we dan die plaatsnaam Zegge moeten situeren. Die Keursteenweg loopt trouwens in de richting van de toren van Maldegem, iets wat ook reeds in de 13e. eeuw gezegd wordt. Deze watergang die Maldegem van Aardenburg (Rodenburg) scheidde, moet dan de Landswatergang (ook wel Ambachtswatergang genoemd) geweest zijn. Hij liep evenwijdig aan de tegenwoordige Eeklose watergang. Wat ten zuiden van die lijn lag was tiendengebied van Doornik. Inderdaad, de palen die daar nu nog staan zijn van zulke opschriften voorzien. Ze staan daar reeds van 1481 maar kunnen wel later vernieuwd zijn.

Het is wel zo dat er nog heel wat problemen onopgelost gebleven zijn in het werk van Dr. Gottschalk. Zij had dan verder nog wat meer aandacht

mogen besteden aan de overstroming van 1570 die de Brandkreek vormde, iets dat zij ons niet vertelt. Niet de strategische overstroming van 1583 veroorzaakte de Brandkreek en het Koksijdse Gat maar wel deze van 1570. Deze overstroming was dus een natuurramp en vormde ook het Haantjesgat. Natuurlijk hebben de oorlogsomstandigheden deze overstroming dan nog groter gemaakt.

Ten slotte mag nog gezegd worden dat het supplement door Dr. Gottschalk gegeven, in de tekst had moeten verwerkt worden. Het boek is nu al zeer moeilijk om te raadplegen, wanneer men daarbij dan nog genoodzaakt wordt afzonderlijk de ommelopers van de wateringten te bestuderen wordt dat een zeer ingewikkelde zaak. Trouwens, zoals wij reeds in de bespreking van het eerste deel gezegd hebben, het boek van Dr. Gottschalk kan slechts door mensen die de streek door en door kennen of bestuderen, goed begrepen worden. En wat men ook mag beweren, het voornaamste in zulke werken is het juist situeren van verdwenen nederzettingen. Hoe kan de aardrijkskundige zich immers een beeld vormen over de streek als hij geen vaste aanknopingspunten heeft? Zo iets blijft echter een zeer moeilijke zaak en men doet dan best zich niet te ver te wagen op grondgebied dat men minder goed kent. En natuurlijk zijn wandelingen en gesprekken met bewoners dan nog zeer belangrijk in zulke studies.

D. VERSTRAETE.

J. H. MAES. *De Windmolens, Brouwerijen, Herbergen en de Toveresse Parochie*. Beselaarse gedenkboeken — Tweede deel. Beselare, bij de schrijver, 96 pp. en 4 pp. ill.

Dit werkje geeft ons de geschiedenis van de negen windmolens die eertijds de gemeente en de omliggende hoogten versierden. Vóór de eerste wereldoorlog waren er nog vijf molens in bedrijf, geen enkele heeft dit tijdperk mogen overleven. Na de geschiedenis van de brouwerijen, ook alle verdwenen, volgt een indrukwekkende lijst van niet min dan 126 namen van herbergen. Zeker zeer veel voor een dergelijke parochie, men dient echter te bedenken dat in vroeger tijd de mensen aangewezen waren op het vermaak en de ontspanning die zij op hun eigen gemeente konden vinden. Het gedenkboekje wordt besloten met een hoofdstuk gewijd aan de verschillende gevallen van *spokerij* en *toverij* die zich op de gemeente hebben voorgedaan. Kon het werkje op gebied van voorkomen beter verzorgd geweest zijn dan doet dit toch niets af van de verdiensten van de schrijver die tal van bijzonderheden, die enkel nog door de oudste bewoners zijn gekend, heeft verzameld en zo voor het nageslacht bewaard.

J. P.

Tijdschriftenschouw

1956

ERRATA *Ons Heem* XIV, blz. 71. — De titel van het derde besproken tijdschrift werd verkeerd opgenomen, en dient gelezen als « ARCHIEF — Vroegere en latere mededelingen voornamelijk in betrekking tot Zeeland uitgegeven door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 1956, Middelburg, N.V. Boekdrukkerij en Binderij J. C. & W. Altorffer. — Boven de inhoudsvermelding van het volgende ontlede tijdschrift ontbrak de titel, het ging over het « Zeeuws Tijdschrift », 6e. jaargang, 1956, uitgegeven door het Zeeuws Tijdschrift te Middelburg.

TIJDSCHRIFT VOOR GESCHIEDENIS EN FOLKLORE, uitg. Comm. voor Geschiedk. en Folklor. Opzoek. der Prov. Antwerpen. Jg. 19 (1956).

Slechts twee bijdragen in één aflevering : L. De Schepper, *De heren in Hemiksem (14e. en 17e. eeuw)*, met 7 platen en genealogische schets der familie de Tassis ; Drs. J. Verbeemen, *De Mechelse economie rond 1740.* W.

LIMBURG (maandblad, Maaseik), jg. 35 (1956).

In Nr. 1 publiceert Kan. Dr. Jos. Coenen een belangrijke bijdrage over *Hubrecht van Eyck*, Goev. Roppe schrijft over *De Franse Tijd*, P. Dom. De Jong, O.C.R. over *Grenskapellen in verband met de opgegravene te Weerderhuys* ; van wijlen J. Frère is een stuk over *Tabak in het volksgebruik* afgedrukt. — In Nr. 2 : Dr. J. Michiels over *De heerlijkheid Vrolingen*, Dr. J. Belogne over *De poort van de vroegere adellijke abdij van Hocht*, A. Claassen over *Romeinen te Achel*, A. H. Van Dyck over *De plaatsnaam euwet*, Dr. J. Weyns over *De ploeg*. — In Nr. 3 : van A. Remans, *Rellekens te Maaseik in 1797 en...* Surllet de Choker, van rechter M. Frère, *Napoleon I en Willem I te Tongeren*, van M. Martens, *Blijde intrede te Helchteren (van de abt van St.-Truiden)*, Arch. M. Hendrickx, *Een vergeten Maaseiker kunstenaar Fredericus Malders (1593-1662)* (genealogie), André Jamar, *Turven, prutten, baggeren*. — In Nr. 4 schrijft Goev. Roppe verder over *De Franse tijd*, Dr. J. Timmers behandelt *Problemen in verband met de oude kerk van Donk*, Ridder Ph. de Schaetzen & M. Vanderhoeven publi-

ceren *De verzameling Romeins glas- en aardewerk van M. Christiaens-Peeters*. — In Nr. 5 : A. H. Van Dijk over *De geschied. van Meeswijk*, Dr. L. Elaut over *De Limburger Hendrik De Heer en de bronnen van Spa*, Pastoor J. Brouwers over *Een Smets-stam uit Groenschild (1610-1853)* (genealogie), Henry Baillien over *Ploegen op zegels afgebeeld*. — Nrs. 6-7 : A. Remans bespreekt een *Bevolkingskataloog van 1680 uit Lanaken*, Jos Vols schrijft over *De kerk van Beverst*, Paul van Baelen over *Bokkenrijders van Gruitrode*, van wijlen rechie Jules Frère aantekeningen over *Knechts en meiden te Brustem*, van Dr. A. Malcorps genealogische aantekening over de *Van Landwijck-stam uit Landwijk en uit Mechelen*, van Dr. A. G. Mathys over *Middeleeuwse lakennijverheid in St.-Truiden*, van G. V. Lux een noot over *IJzertijdvondsten te Rosmeer*. — In Nrs. 8-9 schrijft Goev. Roppe verder over *De Franse Tijd*, Dr. G. Renson over *De geschiedenis van Jeuk*, Frater G. Smits over *Voorhistorische vondsten*, Maurice Frère over *Een grafsteen uit de Romaanse omme-gang te Tongeren*, Dr. A. Malcorps behandelt de genealogie van de *Van Marsenillestam uit Masnil en Borlo*, uit de nagelaten papieren van Jules Frère enkele *Volkskundige sprokkelingen*, pastoor J. Brouwers sprokkelt *Weerkundige aantekeningen uit oude memorieboeken*, Maurice Frère publiceert nog twee boekenopschriften door zijn vader nagelaten. — Nr. 10 bevat : Dr. M. Bussels, *Hoe werden de Kempische Bokkenrijders ontdekt ?*, Dr. A. G. Mathys, *Peilingen in de oudste geschied. v. Zerkingen-St.-Truiden*, A. H. Van Dyck, (sprokkelingen) *Uit oude registers*, A. Remans, *Soldaten van Napoleon uit Genk*, H. Jamar, *Hoe de Heppenaren aan de naam « Heikappers » kwamen*. — Nr. 11 : Kan. Dr. Joz. Coenen, *Was de H. Adela de moeder van St.-Trudo ?*, S. Vandevelde, *Merkwaardigheden in de kerk van Heers*, A. Remans, *Klokkegieterij ontdekt te Genk*. — Nr. 12 : M. Frère, *Burgerwacht en krijgswaden te Tongeren in de 18de. eeuw*, F. van Vinckennoys, « *Hitte vergoelt* », zinspreuk van de Hasseltse rederijderskamer, Dr. Grauwels, *Begravenissen te Maaseik (1605-1631)*, Dr. A. Malcorps, *Nog de Van Landewijck-stam*, J. Brouwers, *Heelmiddelen en bezweringen*, Gelinden. W.

1957

APPELTJES VAN HET MEETJESLAND. Nr. 8, 1957.

Twee merkwaardige bijdragen van A. De Vos vullen haast de helft van dit belangrijk jaarboek : *De bevolkingsevolutie van Evergem, Lovendegem,*

Sleidinge, Waarschoot en Zomergem gedurende de XVIIe. en XVIIIe eeuwen : uitstekende studie, vervolledigt en test de stellingen van Van Werveke en Deprez ; *Krijgsverrichtingen in en om Zuid-Meetjes-*

land (1621-1648) : de invloed der militaire gebeurtenissen en hun weerslag op het dorpsleven. Hij brengt ook staaltjes uit het vroegere volksleven. *Lic. Dan Verstraete : Geteisterde dorpen in het noorden van het Meetjesland* : steunend op studiemateriaal van Dr. Tieleman-zaliger en noest eigen werk, wordt gezocht naar verdwenen kerken en naar Elmare, ook over de treurige toestanden waarin die grensparochies verkeerden. *Maurice Rijckaert : Een beeldenstorm in de kerk van Oostwinkel op 23-8-1566*. *Luc Danhieux : De stichting van de Sint-Sebastiaansgilden van Maldegem en Adegem*. *O. Lippens : Over Lembeke en zijn heren* : een flink opgebouwd kritisch onderzoek. *A. Verhoustraete : St.-Maria-Aalter* : oorspronkelijk werk, steunend op archiefbronnen. *E. H. English : Watervliet* : Over de altaarschilderijen en priestergewaden in de kerk. *A. Janssens : De male-post dienst te Nevele tussen 1865 en 1914* : met een goede afbeelding.

R. A.

'T BEERTJE — Volkskundige almanak 1957 — uitgegeven door de Bond van de Westvlaamse folkloristen.

Na de kalender, bespreekt *Walter Giraldo* enkele *Jongere Mariale Bedevaartvaantjes*, nl. Dadizele, De Panne, Kortrijk, Lissewege, Merkem, Mesen, Poperinge en Wevelgem. *Dr. Jos. De Smet* laat aan de hand van *Twee oude Schilderijen* nl. *Het Spaanse Kamp bij de belegering van Oostende* door S. Vranckx, en *Het rechtrokken van de Gentse vaart te Sint-Joris* door J. Garemijn ons zien hoe het toeging respectievelijk in de Spaanse huurlingenlegers in de eerste jaren van de 17e. eeuw en hoe een grote « travau » aangevat, uitgevoerd en beleefd werd door de arbeiders van de tweede helft der 18e. eeuw. De tafereeltjes — van beide schilderijen — geven ons een aanschouwelijk beeld van het dagelijks leven van onze voorouders. Iets dat de oorkonden slechts op onvolmaakte wijze kunnen weergeven — kunnen wij met de schrijver besluiten.

Magda Cafmeyer begeleidt ons welbespraakt en wel ter penne op een lange en interessante wandeling *Langs de Damse vaart*, waar we kennis maken met de bestaande en verdwenen herbergen, de bij het volk nog doorlevende herinneringen aan de bloei der Zwinhavens, de herrie bij de soldatenlotingen, de armoede der arbeiders uit de roterijen, de stoombootjes die de verbinding der oeverdorpen verzekerden en de wereld der vroegere en huidige lijnvisserij.

Na deze wandeling vertelt *Gaston P. Baert* over een figuur uit Deinze : *Pierke Pycke*, terwijl *Carlos De Vrieze* fantaseert over *Napoleon* en *Nonkel Philibert*. Apotheker *Jules Fraeyman* vertelt ons over zijn *Wingense rare klanten* en wel over *Wel leven... en wel leven is twee !* en *Dat was 't minste*.

In de aflevering is ook een reportage opgenomen

van de *Blijde intrede van reuzenpaar te Deerlijk* door *Fr. G. (1)*. *André Mahieu* handelt over *Nieuwjaar en verkoren maandag*, waarbij hij zijn gegevens nagenoeg uitsluitend put in de Brugse St.-Gillisparochie. Na de novelle van *Jan Van Damme Kerstmis 1798*, die zich afspeelt te Uitkerke en Blankenberge sluit het boekje met enkele volkse moppen van *Jules Fraeyman*. M. V.

DE RONSENAAR. Weekblad. 13e. jaargang 1956.

Ons medelid *P. Petrus B. De Meyer* leverde verscheidene bijdragen van lokaal belang : *De oorsprong van de herfstkermis van Ronse* (28.10.56), de geschiedenis van de voormalige kapel op de Hoge Heide ; *Het aloude kanunnikenhuis* (4.11.56, 11.11.56, 18.11.56, 25.11.56) ; *Het verdwenen Begijnhof te Ronse* (2.12.56, 9.12.56, 16.12.56, 30.12.56) ; *De fontein op de Grote Markt* (31.3.57), dit laatste artikel in het raam van een 1 aprilgrap « fonteinobelisk moet gesloopt worden » : interessant voor de geschiedenis der waterbedeling. Deze bijdragen kunnen als voorbeeld dienen voor gepopulariseerde, maar toch verantwoorde geschiedschrijving.

R. A.

HET LAND VAN AALST. Jaargang IX, 1957.

J. de Brouwer vervolgt zijn *Bijdrage tot de geschiedenis van Denderleeuw* en begint *Zo groeide Hofstade*. Het gaat hier over de demografische evolutie. Dit belooft opnieuw een belangrijke bijdragenreeks te worden. *Fr. de Cacamp* vervolgt en besluit *Dertig maanden uit de geschiedenis van Aalst (1579-81)*. *W. Van Hille* : *Familie de Sadeleer* (te Herzele. Een tak van de grote familie de Sa(e)deleer uit het Aalsterse) en *Familie de Smet* (Idegem). *H. Van Gassen* : *De Rederijkerskamer van Sint-Anna te Ninove* en *Plaatsnamen te Ninove*. *G. de Smet* : *De goederen der Praemonstratenzerabdij van Drogen in het Land van Aalst in de 17e. en 18e. eeuw*. *F. Courteaux* : *De oudste Aalsterse bidplaats*. *Theo Brakels* : *Stevenisten in Nederbrakel*. *De necrologie van de Kartuzie Sint-Martens-Bos te Sint-Martens-Lierde* door *V. Gaubomme* vult de vierde aflevering volledig. Deze bijdrage behandelt deze kartuize, die van 1329 tot 1783 bestond en bevat een necrologium. *P. Petrus B. de Meyer* : *Over Broeder Cyprianus Deschamps, O.F.M.* *E. J. J. Roobaert* : *Enkele Gentse kunstenaars uit de tweede helft van de XVIIe. eeuw werkzaam te Bottelare*. *M. de Ronne* : *Het toeristisch pad Valerius de Saedeleer* (van Etikohove naar Aalst). *H. Vangassen* : *Het Doremont te Ninove*. *Fr. de Sutter* : *De heren van Scheldewindeke, Balegem en Moortsele in de 18e. eeuw*. *G. de Smet* : *Kerkstormerij... te Herzele*. *A. van Lul* : *Afstamming van Adriaan van Lil*. Daarnaast nog kleinere bijdragen en boekbesprekingen.

R. A.

(1) Mij niet bekend.

De XIVde. eeuwse voornaamste Brugse schepenfamilies

In de middeleeuwse stad wordt het bestuur waargenomen door schepenen en raadsheren. Sedert 1241 werden de beide banken, zoals men deze colleges noemt, jaarlijks vernieuwd (1). Op 25 mei 1281 verleent graaf Gwijde van Dampierre aan de stad een keure waarin wordt bepaald dat het schepenjaar duurt tot O.-L.-V.-Lichtmis (2). Reeds op het einde van de XIIIde. eeuw stellen wij een steeds sterker wordende neiging tot het vormen van een afgesloten kaste in het stadsbestuur vast. Het stadsbestuur blijft steeds in handen van de rijkste en aanzienlijkste families. Wij hebben kunnen vaststellen dat ook de 14de. eeuwse toestand weinig afwijkt van de 13de. eeuwse. Wanneer de vertegenwoordigers van de éénledige families gemiddeld 2,8 zetels per jaar bezetten, dan bezetten de meerledige schepenfamilies gemiddeld 10,2 zetels op een jaarlijks totaal van 13 schepenzetels (5). Dit betekent dus dat voor één vertegenwoordiging van een « occasioneel-schepenfamilie » 3,7 vertegenwoordigingen van de eigenlijke schepenfamilies voorkomen; dat dus normaal van de 26 magistraten — als wij de 13 raadsheren meerekenen — er 20 in de eigenlijke schepenfamilies worden gerecruteerd en slechts 6 uit een « toevallige schepenfamilie ».

Deze berekeningen werden gemaakt op de gegevens in bijlagen I en II samengebracht. Wij verklaren hier gaarne enkele gegevens nader: gedurende de behandelde periode (1302-1384) zijn er 567 families bekend. 111 ervan worden vertegenwoordigd door meer dan één lid; 256 door één lid. Onder de families vertegenwoordigd door meer dan één lid komen er 52 voor die 2 leden tellen. 34 families worden door 3 leden vertegenwoordigd; 13 door 4 leden; 6 door 5 leden; 1 door 6 leden; 3 door 7 leden; 1 door 9 leden en 1 door 11 leden. De grootste schepenfamilies zijn de volgende: Van Artrike (7 leden): 49 zetels. Van Assenede (3 leden): 15 zetels. Van Bassevelde (5 leden): 21 zetels. Bave (4 leden): 16 zetels. Van der Buerse (4 leden): 20 zetels. Van Biervliet (2 leden): 11 zetels. Van Bernem (2 leden): 20 zetels. Bonin (11 leden): 61 zetels. Cant (2 leden): 15 zetels. Van Coudenbroeck (2 leden): 29 zetels. Cortsoef (5 leden): 11 zetels. Crakebeen (5 leden): 11 zetels. Goederic (2 leden): 15 zetels. Van Hertsberghe (4 leden): 13 zetels. Van Hille (5 leden): 12 zetels. De Hoedemacker (5 leden): 12 zetels. Honin (2 leden): 16 zetels. Hooft (2 leden): 17 zetels. Metten eye (4 leden): 15 zetels. Van der Moere (4 leden): 17 zetels. Poelvoet (4 leden): 14 zetels. Priem (6 leden):

(1) WARNKOENIG-GHELDOLF, *Histoire de la Flandre et de ses institutions civiles et politiques jusqu'à l'année 1305*, IV, pp. 154 en 229.

(2) GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Coutume de la ville de Bruges*, p. 240 sqq.

(5) Zie WARNKOENIG-GHELDOLF, *op. cit.*, IV, pp. 321-341. Ook GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *op. cit.*, I, pp. 286-326. Voor de datering: H. VAN WERVEKE, *La banlieue primitive des villes flamandes in: Etudes dédiées à la mémoire de Henri Pirenne*, p. 389, noot 3.

Zie ook bijlage I.

13 zetels. De Rode (3 leden) : 19 zetels. Van Ruuslede (5 leden) : 11 zetels. Rynvisch (2 leden) : 15 zetels. Scinkel (7 leden) : 22 zetels. De Scuetelare (2 leden) : 12 zetels. Van Staden (3 leden) : 12 zetels. Van der Stove (2 leden) : 12 zetels. Van Somerghem (2 leden) : 13 zetels. Van Thourout (4 leden) : 17 zetels. De Vos (7 leden) : 22 zetels. Walkier (2 leden) : 11 zetels. Van den Walle (9 leden) : 47 zetels. Van Wulfsberghe (2 leden) : 18 zetels. Sommige families zijn slechts door één lid vertegenwoordigd, maar dan door een lid dat zeer lang in de magistratuur heeft gezeteld. Vanden Berghe (Thideman) : 16 zetels. Van Bouchoute (Willem) : 16 zetels. Camphin (Jan) : 11 zetels. Dommel (Jacop) : 12 zetels. Van Ricele (Jan) : 14 zetels.

Wat was het aandeel van al de families, hier opgesomd, in de machtsuitoefening te Brugge ? Algemeen hebben wij, steunend op de gegevens door K. Hilderson samengebracht, berekend dat ongeveer 26 % van de XIIIde. eeuwse schepenfamilies (deze door meer dan één lid vertegenwoordigd) 58 % van de schepenzetels bezetten (4). In de XIVde. eeuw maken de families door meer dan één lid vertegenwoordigd in de magistratuur 30 % van het totaal aantal schepenfamilies uit ; zij bezetten ongeveer 62 % van het aantal zetels (5). Men zou kunnen denken dat het feit dat wij bij onze berekeningen ook de gegevens van de raadsheren hebben gebruikt, het beeld enigszins zou hebben beïnvloed ! Daarom ook hebben wij de berekeningen hermaakt, alleen rekening houdend met de schepenbank, zoals K. Hilderson het deed voor de XIIIde. eeuw. Wij komen tot de volgende resultaten : in de schepenbanken zijn 264 families vertegenwoordigd ; 182 worden vertegenwoordigd door één lid. Zij bezetten samen 598 schepenplaatsen. 54 families worden vertegenwoordigd door 2 leden en bezetten samen 291 zetels. De 14 families vertegenwoordigd door 3 leden, bezetten 96 zetels. De 6 families, die 4 leden tellen, hebben 59 zetels. De 5 met 5 leden, 99 zetels. De familie met 7 leden in de schepenbank (Van de Walle) bezet 31 zetels en deze met 11 leden (Bonin) bezet er 54. De 82 families door meer dan één lid vertegenwoordigd bezetten dus samen 610 zetels d.w.z. dat 30 % van de families bijna 61 % van de zetels bezetten.

Uit deze cijfers menen wij terecht te mogen besluiten dat de reeds in de XIIIde. eeuw vastgestelde strekking om de schepenzetels te beperken tot enkele vooraanstaande families tijdens de XIVde. eeuw in vrijwel dezelfde mate blijft bestaan. Vermelden wij tenslotte nog dat van de 54 schepenfamilies gekend tussen 1280-1281 en 1301-1302 er 46 (85 %) terug te vinden zijn in de XIVde. eeuw. De enige families met aanzien die verdwijnen in de XIVde eeuw zijn Dop (6) en Bachterhalle (7). Toch hebben deze families, ook nog in die eeuw, een hoge graad van welstand behouden.

Aan de andere kant kunnen wij ons de vraag stellen of er geen nieuwe voorname schepenfamilies opdagen in de XIVde. eeuw. Van de 9 voornaamste XIVde. eeuwse schepenfamilies (deze die ten minste 20 zetels bezetten) zijn er drie die ook in de XIIIde. eeuw een vooraanstaande rol speelden (Bonin, Scinkel, Van de Walle). Twee (Van Artrike, Vander Buerse) tellden in de laatste dertig jaren van de dertiende eeuw één vertegenwoordiging, terwijl vier geen enkele vertegenwoordiger vóór 1302 hadden : Van Bassevelde, Van Bernem, Van Coudebrouc, De Vos. Deze laatste families krijgen dus met 1302 toegang tot de schepenbanken. De familie Van Bassevelde is een vleeshouwersfamilie, hoewel wij ook personen met die familienaam hebben aangetroffen die tot het voldersambacht behoren. Zeker waren sommige leden van de

(4) K. HILDERSON, *Schepenbank en Patriciaat te Brugge vóór 1302*. De auteur liet mij toe haar onuitgegeven proefschrift te gebruiken, waarvoor mijn oprechte dank.

(5) Bijlage I.

(6) De familie Dop is na Athis vooral te Damme van belang (Rijksarchief Brugge, N° bleu 3914 : Gillis Dop, schepen te Damme in 1354). Misschien is het niet onredelijk te onderstellen dat deze familie zich na 1305 te Damme heeft gevestigd.

(7) Alhoewel de familie Bachterhalle in de XIVde. eeuw niet optreedt in de schepenbanken, toch blijft ze één der aanzienlijkste Brugse families (zie vooral : GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Inventaire des archives de Bruges*, II, pp. 86 sqq.).

familie kapitaalkrachtig (8). Ook de familie Van Bernem moet tot de ambachtsfamilies worden gerekend, maar ook zij moet tot de gegoede ambachtsfamilies hebben behoord (9). De familie De Vos is een poortersfamilie (10) waarvan echter verschillende leden in ambachten waren ingeschreven (11). Zowel te Brugge als bij de Landsheer moeten haar leden hoog in aanzien hebben gestaan (12). Naast een aanzienlijk fortuin bezaten ze ook onroerende goederen (13). Het is mogelijk dat deze handelaarsfamilie reeds op het einde van de XIIIde. eeuw een zeker belang had verkregen (14). De familie Van Coudenbrouc is tenslotte een zuivere poortersfami-

in de groeiende garve

ontlook op 23.2.1960 een verse knop

herlinde
ilse en
roenraad

vonden die
kleine

erwin
guido·angele·maria·

erg lief

dagobertstraat 55
leuven

en de ouders
lieven en miet

van gerven-mortelmans

samen met de peter

guido van gerven

en de meter

angele mortelmans-leemans

brachten hem vroom

ten doop op 24.2.1960

moederhuis
naamsestraat
leuven

Afb. 298. — Doopkaartje van Gerwin van Gerven (zie verder bij Sprokkelingen).

lie, die echter vóór de slag der Gulden Sporen geen belangrijke politieke rol schijnt gespeeld te hebben.

Deze korte bijdrage laat ons toe te besluiten dat de grote schepenfamilies van de XIVde. eeuw, waartoe ook enkele ambachtsfamilies behoren, alle, zonder uitzondering, leden schijnen te hebben die deel uitmaken van de meer gegoede klasse van de bevolking. Het zijn vooral deze leden die als schepen of raadsheer optreden. Zonder gevaar te lopen in overdrijving te vervallen mogen wij gerust beweren dat 5 families de veertiende eeuwse Brugse magi-

(8) GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Inventaire*, I, p. 406.

(9) Jacob van Bernem, de voornaamste vertegenwoordiger van de familie in de schepenbanken, is op 19 juni 1509 te Gent aanwezig op het huwelijksfeest van Margareta van Male en Philips de Stoute.

(10) GAILLIARD, J. J., *Bruges et le Franc*, II, pp. 351 sqq.

(11) Het voornaamste lid-ambachtsman is Lamsin de Vos, wever (Stadsarchief Brugge, Régistre du renouvellement, f° 12 r° ; f° 51 r°).

(12) GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Inventaire*, II, pp. 50 ; 61 ; 112.

(13) DE ROOVER, R., *Le livre de compte de Guillaume Ruyelle*, p. 39.

GILLIODTS-VAN SEVEREN, L., *Inventaire*, I, p. 169.

(14) Een Symoen Vos laat zich in 1284 in de Londense Hanze inschrijven (Stadsarchief Brugge, stadsrekening 1284, f° 4 v°, f° 5).

straat hebben beheerst. Het zijn de families Bonin, Van Artrike en Van de Walle die respectievelijk 61, 49 en 47 magistraatszetels bezetten. De families Bonin en Van de Walle zijn oud gekende schepenfamilies (15). De familie Van Artrike komt daarentegen pas in 1500 voor het eerst voor in de magistraat (16). Toch schijnt deze familie reeds in de XIIIde. eeuw een grote graad van welstand te hebben bezeten (17). Haar leden schijnen vooral als handelaars actief te zijn geweest (18).

BIJLAGE I

VERHOUDING (19) TUSSEN DE MAGISTRAATS-
AMBTEN BEKLEED DOOR EENLEDIGE EN
MEERLEDIGE SCHEPENFAMILIES

Aantal zetels	Eenledige families	Totaal aantal plaatsen	Meerledige families	Totaal aantal plaatsen
1	153	153		
2	40	80	8	16
3	16	48	10	30
4	16	64	9	36
5	12	60	10	50
6	15	90	8	48
7	4	28	7	49
8	5	24	6	48
9	7	63	7	63
10	5	30	6	60
11	2	22	7	77
12	1	12	6	72
13	—	—	5	65
14	1	14	1	14
15	—	—	5	45
16	2	32	2	32
17	—	—	4	68
18	—	—	2	56
19	1	19	2	58
20	256	719	2	40
21			1	21
22			2	44
29			1	29
47			1	47
49			1	49
61			1	61
61			111	1148

Gent.

BIJLAGE II

MAGISTRAATS- EN SCHEPENZETELS DOOR
AFZONDERLIJKE PERSONEN BEZET

Aantal zetels	Aantal personen die de magistraatszetels bezetten	Totaal aantal magistraatszetels	Aantal schepenen	Totaal aantal schepenzetels
1	252	252	166	166
2	101	202	90	180
3	66	198	55	159
4	46	184	19	78
5	37	185	12	60
6	18	108	16	96
7	19	135	16	112
8	12	96	14	112
9	14	126	4	36
10	7	70	1	10
11	6	66	1	11
12	7	84	592	1018
13	5	59		
14	4	56		
15	—	—		
16	2	32		
17	1	17		
18	—	—		
19	1	19		
	596	1857		

J. MERTENS.

(15) K. HILDERSON, *op. cit.*, pp. 48 en 52.

(16) Stadsarchief Brugge, Mémorial du renouvellement du magistrat nr. 108b (annotatie van Gilliodts-Van Severen, L. voor het jaar 1500).

(17) DE SMET, J., *De Inrichting van de poorterlijke ruitertij*, p. 502 (V. M. VI. Ac.).

(18) HÄPKE, *Brügger Entwicklung*, p. 192.

ESPINAS-PIRENNE, *Recueil de documents relatifs à l'histoire de l'industrie drapière en Flandres*, III, p. 708.

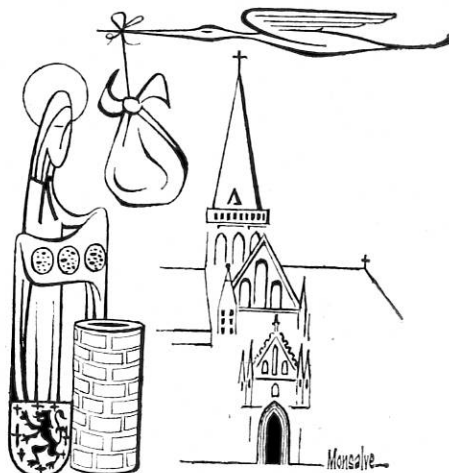
(19) Deze tabellen zijn door ons opgemaakt aan de hand van door ons wedersamen gestelde schepenlijsten. Hiervoor maakten wij vooral gebruik van de stadsrekeningen en de registers van de wetshernieuwing.

Familiekundige Sprokkelingen

Bij Jeroom Durnez, te Asse, kwam er, na een Godfried, nu een Godelieve : wat kon de ouders meer believen ? Goed heil voor het kleine lieve zoetje, veel zegen en veel zon, en, zo dit ook nog kon : een erg ondeugend snoetje !

Afb. 299 is het geboorteprentje waarop de doopkerk Sint-Martinus-Asse en de patroonheilige.

W. en E.

Afb. 299. — Doopprentje van Godelieve Durnez.

Ons jongste Verbondslid, Ilse van Gerven, Leuven, kreeg een tweede broertje : Gerwin. De gelukkige en niet minder talentvolle grootvader, schoolbestuurder Rijkaard van Gerven, Kallo, tekende andermaal een zeer fraaie, hierbij afgebeelde, aankondiging. « Gerwin van Gerven moge beërven van 't leven de kruim, naast ernst ook veel luim ! » (afb. 298).

W.

De familie FLORIZOONE geeft een tweemaandelijks tijdschrift uit voor haar leden. Wij lezen in het eerste nummer, bij voorbeeld, het verslag over de grote vergadering van de Florizoones te Adinkerke. Er waren 709 ingeschrevenen en men had 400 meter tafel nodig voor het feestmaal. Er werd een kalf aan de braadspit gestoken en daarbij dan nog 41 kg vlees. Of dit geen prachtig feest moet geweest zijn ! Evenals op de vergadering van de familie Vermeire, was ook hier de bisschop van Brugge aanwezig en dat wijst op het belang dat de geestelijke overheid stelt in dergelijke bewijzen van familiale samenwerking. Inrichters van dit prachtig feest waren mevrouw Alberic Florizoone, de heeren Alberic en René Florizoone. Vooral René Florizoone uit Pervijze, heeft opzoekingen gedaan naar de verschillende familieleden. Hij ook maakte de stamboom op en hij wordt daar nog steeds in geholpen door de heer Michiel Mispelon, een zeer ijverige genealoog. Vermelden wij daarbij nog dat René Florizoone een grote verzameling bidprentjes bezit (70.000 !) waaruit hij veel nut haalde voor zijn stamboom. De beroemde leden van dit geslacht opsommen, zou ons te ver brengen. Zeggen we alleen dat reeds in de 14e. eeuw Florissones een belangrijke rol speelden in het openbaar leven van Veurneambacht. En hopen we verder dat het tijdschrift mag blijven bestaan, het is trouwens op een degelijke manier opgesteld door E.H. Gery Florizoone uit Ruddervoorde.

D. V.

PAROCHIE EN PROCESSIE

Een parochie is een grote Familie. Ieder parochie heeft kerkwettelijk recht op een schild en moet een stempel bezitten. Gewoonlijk neemt men de tekst *Sigillican Ecclesia Sancti of Sanctae* en de naam van de patroonheilige. De Kerk moedigt echter aan om een eigen schild te nemen. Hier is een taak weggelegd voor de heemkundige : een pleidooi of vraag bij de pastoor. Als voorbeeld vermelden we (zie afb. 301) St.-Amandsparochie te Roeselare, waar Z.E.H. pastoor Leys, thans rustend te Brugge, een prachtig parochieschild liet ontwerpen. Zouden Z.E.H. English, archivaris van het bisdom en onze eindopsteller, daar de hand niet in gehad hebben (geen censuur op deze zin a.u.b. eindopsteller !) ? Ziehier de beschrijving en

betekenis van het schild : gevierendeeld, een en drie : kruis geplaat op St.-Amandsdraak ; twee en vier : een gehalveerd Ielieveld en rijksadelaar, zijnde het wapen van de St.-Amand-
 abdij die de parochie stichtte (St.-Amands-les-Eaux lag op de grens tussen Frankrijk (Ieliën)
 en Duitsland (rijksadelaar). Bovendien werd in de H. Harteprocessie te Roeselare een nieuwe
 groep gemaakt voor St.-Amand. We vermoeden in de tekst alweer de hand van onze eind-
 opsteller : er komen immers teksten in voor uit het koncilie van Laptinnes en het St.-Amandus-
 leven van Gillis De Wevel.

Ter dier gelegenheid werd aan al de deelnemers van de parochie aan de stadsprocessie
 een kunstvol herinneringsprentje gegeven (zie aff. 300). Zou de oude gewoonte, dat een deel-
 nemer om te bewijzen, dat hij deelnam aan de processie, zijn kunstvol, heemverbonden met
 sanctin of sanctinnen versierd diploma toonde, niet mogen hersteld ?

E. O.

De textielfabriek VAN DEPUTTE EN BAUDTS te Eeklo bestaat sedert 1891. Maar
 de stichter Alfons Baudts (1847-1921), kon bogen op een voorgeslacht van wevers dat tot
 1661 terug gaat. In dit jaar immers werd Antonius Baudts geboren die zijn zoon Joris op een
 lijnwaadgetouw leerde weven. Joris Baudts (1709-1780) echter was de stichter van een nieuwe
 lakenindustrie te Eeklo. Hij weefde een blauwgeverfde winterstof uit inlandse wol. De mensen
 noemden dat *Joorken Baudtsengoed* ofwel *Waarschoots goed*. In het begin werkte hij samen
 met een andere welbekende weversfamilie, de Goethals namelijk. Deze familie specialiseerde
 zich echter in damesgoed, beoefende dus het linnenweven. Alexander Baudts, de zoon van
 Joris kwam van Waarschoot naar Eeklo wonen waar hij, in 1776, een belangrijke fabriek
 stichtte. Zijn zoon Bernard (1781-1866) zette dit bedrijf samen met zijn broer Karel voort.
 Lodewijk Baudts (1813-1887), zoon van Bernard was de vader van de stichter van de nu
 nog bestaande fabriek. Hij deed zijn bomen afweven bij het landvolk uit het omliggende.
 Wij weten dat ook vroeger bij de meeste landarbeiders in de streek een weefgetouw aanwezig
 was en wij kennen ook het verval van die huisnijverheid (zie, bij voorbeeld, het artikel van
 A. De Vos over bloei en verval der plaatselijke handweefnijverheid te Evergem, in nr. 25 van
 de voorlichtingsreeks uitgegeven door het Oostvlaams Verbond van de Kringen voor Geschie-
 denis, Gent 1960). In de 18e. en 19e. eeuw waren het vooral lijnwaadwevers die op de
 de buiten werkten. Lodewijk Baudts deed echter laken weven en dat is voor ons een bewijs
 dat het lakenweven op de buiten nog niet gans uitgestorven was.

De fabriek die Alfons Baudts samen met E. Van
 Deputte langs het Leiken te Eeklo stichtten, specialiseerde
 zich weldra ook in andere artikelen b.v. loden- en kameel-
 haarstof. Hun opvolgers maakten er een groot bedrijf van
 met een afzetgebied over gans het land en zelfs in de vreem-
 de. Alfred Baudts (1892-1944) en Georges Baudts (1893-
 1947) waren, samen met Aimé Van Deputte de inrichters
 van deze grootnijverheid. En tegenwoordig is ingenieur
 André Baudts een van de bestuurders. Hij is lid van ons
 Verbond en vindt het spijtig dat de mensen nu vooral pro-
 ducten uit het buitenland verlangen. Stoffen te Eeklo ge-
 maakt kunnen best concurreren met Engelse stoffen. De
 mensen zouden terug vertrouwen moeten krijgen in pro-
 ducten uit eigen land. Is de lange filiatie van textielfabri-
 canten, steeds tot hetzelfde geslacht behorend, geen goede
 waarborg ? Het *Joorken Baudtsengoed* is nu nog even
 degelijk als in de 18e. eeuw !

De groep stamand
 herinnering
 aan de Jubelprocessie
 op de Zondag na harte
 dag zijnde den 18 den
 van Zomermaand in
 t'jaar onzes heren
 Anno
 1950

Aff. 300. — Herinneringsprentje.

D. V.

Familiekundige Vraagbaak

Antwoord op vraag 305 CRAEYNEST en ROMEDY.

In de 17e. en 18e. eeuwen vindt men meer dan eens de naam Craeynest in verband met lenen van Wessegem te Ursel of lenen van het Land van de Woestijne te Aalter. Zo spreekt men in 1740 van de weduwe en kinderen van Christiaan Craeynest in verband met het Goed ter Pieten (een leen van het Land van de Woestijne op de grens van Ursel en Knesselare bij het gehucht de Dries, nu nog een mooi boerenhof dat het Blauwhof wordt genoemd). De vader van deze Christiaan Craeynest heette ook Christiaan en hij was koopman te Gent en ontvanger van Woeste (ook een heerlijkheid op Aalter). Hij was waarschijnlijk ook ontvanger van de provinciale rechten in de stad Gent. Men spreekt over hem in 1678 en 1686 (Gent, Rijksarchief, fonds Ursel 748 renteboek Wessegem en nrs. 21 en 31 van fonds Land van de Woestijne).

Volgens het landboek van Aalter was Joannes Romedy na 1712 eigenaar van drie percelen grond door zijn vrouw, Marianne Verhije dochter van Geert en Katelijne de Zutter. Marianne Verheye was eerst gehuwd geweest met Guillaume de Loot.

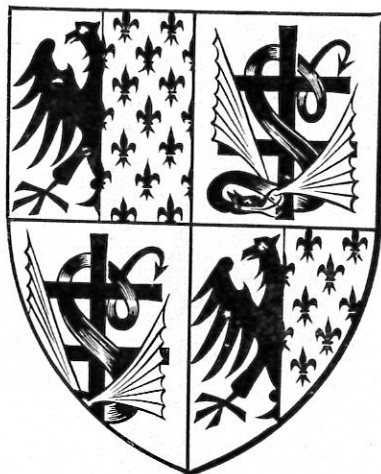
Volgens datzelfde landboek erfde Jaspard Romedie een stuk land in 1764. In 1768 wordt gesproken over Isabella van Acker, weduwe van Albert Onderreet en van Jaspard Bernard Romedie.

Op 27 november 1756 werd te Aalter geboren Isabella-Rosa Romedie, natuurlijke dochter van Catharina Serret. Haar vader was Jaspard Bernardus Romedie. Peter was Joannes Serret en meter was Isabella Rosa Bendaf.

Aalter.

Alb. 301.

Wapen van St.-Amandsparochie.

A. Verhoustraete.

Antwoord op vraag 285 COPPIETERS.

Van 1730 af was *Charles-Henri Coppeters* ontvanger van de domaniale goederen in het kwartier van Brugge. Dat waren de spijker van Brugge, de grote en kleine brieven van Vlaanderen, de spijker en de cijns van Diksmuide, de brieven van Maldegem en van Rooien, de lasten op nieuwe gronden rond Damme en de polder van Bonem, de brieven van Aalter en de domeinen van Ursel, Wessegem en Knesselare.

D. V.

Antwoord op vraag 342 KOUWER.

De parochiale registers van de stad Veurne vermelden ANDREAS CAUWER geboren 25 november 1646 en MICHIEL CAUWER geboren 25 november 1646 (beide vermeldingen op blz. 108). Verder vindt men verschillende vermeldingen onder de vorm van CAUWE, CAUWER, CAUWERS, CAUWES, COUWE en CAUWELS.

Veurne.

J. Hindryckx.

Antwoord op vraag 343 VAN NIEUWENHUYSE.

In de parochiale registers van de stad Veurne wordt het huwelijk vermeld van Francies Van Nieuwenhuyse met Maria Lallandre op 1 dec. 1699 (zie blz. 263). En verder het overlijden van Anna Van Nieuwenhuyse (6 sept. 1753) en Egidius op 15 dec. 1700.

Veurne.

J. Hindryckx.

DIENST EN WEDERDIENST

Afb. 302.

Ik bezit een houtblok (zie afb. 306) voorstellend een leeuw drinkend aan een bron. 1) Kent niemand de betekenis van die legende ? 2) Vooral weet niemand in wat boek dit houtblok gebezigd werd ?
Brugge. V. B.

De voorstelling (afb. 302) van de H. Drievuldigheid in een schild is tamelijk zeldzaam. Kan niemand dit drukklok thuiswijzen (boek, kaart, rederijker, kerkboek).
Antwerpen. H. K.

Het volgend wapenblok (afb. 305) werd ten geschenke gekregen. De eigenaar wist alleen dat het een edelfamilie van West-Vlaanderen betrof. Kan iemand helpen ?
E. O.

Het prentje van O.-L.-V.-Onbevlekt-Ontvangen werd gevonden in Oudenaarde (afb. 303). Kent niemand de oorsprong ?
Oudenaarde. W. V.

Afb. 305.

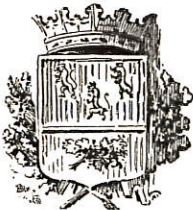
De wapenuitrusting of *spolia* of god-Mars op afb. 304 is ons onbekend. Kan iemand uitleg geven ?
Roeselare. A. D.

Afb. 304.

WAAR IS DE BOERDERIJ ? (*Ons Heem*, XIV, 3, blz. 94)

Het boerderijtje op afb. 131 afgebeeld, bevindt zich nog steeds, alhoewel in zeer bouwvallige toestand, in de Kerkhofstraat te Rotselaar-Heikant. Het is bevoond door de familie Feyaerts.
Rotselaar. W. Ottoy.

Afb. 305.

Ingaande op een paragraaf in *Ons Heem*, XII, 6, meld ik mij als belangstellende in Sint-Maartenszaken.
St.-Martens-Voeren. Dr. J. Nyssen.

Deerlijk.

Na inzage van nummer *Ons Heem* XII, 6, blz. 172, laat ik weten : Als St.-Martinusspecialist heb ik veel opzoekingen gedaan tijdens de oorlog 1940-45 nopens de erediens en de gebruiken rond deze heilige. Graag kom ik dus in contact met collega's.
Leon Defraeye.

REFORMATIE TE ANTWERPEN

Den eersten july 1639 syn van Antwerpen 'thuys gekomen suster Catharina Scholtins ende suster Martie Deschive, doe aldaer hedden gereformeert 't clooster van de H. Catharina van Senen, het selve brengende van den derden regel op den eersten : suster Scholtins hadde daer dry jaeren prieuse geweest, d'ander meesteres van de novitien. Kan niemand van onze Antwerpse leden daar nadere gegevens over geven ?

Afb. 306. — Weet niemand iets over dit blok ?

WIJ DANKEN eerst en vooral de Eigenaars- en Landbouwbond te Brugge voor de afbeelding 229 in het voorgaande nummer en we exkuseren ons dit niet vroeger te hebben vermeld. We danken Toerisme Limburg (afb. 258) ; Stedelijke Dienst voor Toerisme, Stad Brugge (afb. 260, 275 tot 281 en 283-284) ; het Tijdschrift *West-Vlaanderen* (afb. 287) ; J. Delbaere, Rumbeke (afb. 286).

ZONDEN EEN BIJDRAGE IN DEZE ORDE : J. Weyns, Bokrijk (5) ; R. De Keyser, Oostkerke ; J. Pittoors, Borgerhout ; J. Noterdaeme, Snellegem ; A. Verbeke, Elverdinge ; M. Louwyck, Vlamertinge ; G. Lambrecht-Van, Doren, Leuven (2) alsook verscheidene bijdragen voor *Onze Stam*.

ZO SLECHT DEDEN ZE HET NIET. Immers kijkt eens naar het nummer van de laatste bladzijde van *Ons Heem*. Het vermeldt het cijfer 240. Dus 240 blzn. + 12 gedrukte blzn. op de omslag, dit is samen 252 blzn. druk, voor de luttel som van 100 F. Voeg daarbij 306 afbeeldingen en U zult zelf de bemerking maken : « Hoe speelden ze het klaar ? Verleden jaar was het tijdschrift veel dunner en de prijs steeg niet ». Misschien doet U nu ons het plezier aanstonds te betalen. Dank U !

BETEKENIS. Een van onze lezers vroeg de betekenis van de afbeeldingen op de band. Dit nummer slaat de poort toe van deze jaargang. Het stelt de poort voor in de Spanjaardstraat te Brugge. Ook verleden jaar werd de jaargang afgesloten met de poort van het *Heylich Nest* in dezelfde stad. Het voorgaande nummer jrg. XIV, 5, stelt een silhouet voor van de abdij van Male, gedroomd door de kunstenaar. Het was immers een Malelanddagnummer. De haard van nr. 4 staat vermeld in het Haardnummer. Het nieuwjaarnummer vertoonde het Nieuwjaargedicht van Guido Gezelle. Nr. 2 over de Landdag te Bokrijk vertoont de ingang en poortgebouw van Bokrijk, waar onze Verbondsvoorzitter schuilt sedert de brand van zijn huis. Nr. 1 vertoont gelijk alle eerste nummers het vignet van de voorgaande jaargang.

DRINGENDE OPROEP. Iemand vraagt ons de tien eerste jaargangen van *Ons Heem*, maar ze moeten

volledig zijn met alle bijlagen. Hij is bereid de aktuele handelswaarde, zijnde 10.000 F of 1000 F per jaargang, te betalen. Alleen de volledige kollektie komt in aanmerking. Aanbod insturen aan eindopsteller.

OVER DE SCHRIJFWIJZE VAN MAARLAND. Op het laatste ogenblik zond Z.E.H. Noterdaeme deze nota : In de 15de. eeuw schreef men Maerlandt met **dt**. In de 13de. eeuw Jakob (Jacob) van Marlant zonder **d**. Nu Maerlandt zonder **t**. Wanneer men een oorkonde heeft uit de 15de. eeuw schrijven we dan best : Maerlandt. In alle andere gevallen Marlant of Maerlant of Maerland - Marland.

VERGEET NIET ! Mogen we even aandringen om aanstonds het abonnement voor 1960-1961 te vernieuwen. 1) Dit bespaart U het niet ontvangen van Uw abonnement. 2) Dit bespaart ons kosten. 3) Dit laat toe onze oplage te bepalen. Schrijf dadelijk over : 100 F op postgiro nr. 495981 **VERBOND VOOR HEEMKUNDE, SINT-MARTENS-LATEM**. Dank U ! Dit geldt als bericht voor wie geen rood briefje vindt in zijn nummer.

VOOR ONZE NIEUWE LEDEN. Er verschenen reeds enkele bijzondere nummers van *Ons Heem* over molens, Bokrijk, Limburg, heiligen, aardewerk, tin, Kempen, bidprentjes, open haard. Er zijn nog drie nummers gereed, die betrekking hebben op West-Vlaanderen, Rodenbach en Brabant. In voorbereiding zijn de bijzondere nummers die op hun beurt gewijd zijn aan de volgende onderwerpen : heemschut, tegels, heraldiek, hekkens in ijzer, uitsteekberden, smeedkunst, ankers, sloten en slotplaten, volksdevoties, hoeven, vlaamse kant, munten, volkse meubels, vlechtwerk, klokken, de kust en Zuid-Vlaanderen. Een lijst van oude nummers kan altijd gratis bekomen worden op het sekretariaat. Dit geldt als bijzonder bericht voor nieuwe abonnementen en voor wie een proefnummer krijgt. Dit laatste kan door iedereen gratis aangevraagd worden.

DAGBLADEN EN TIJDSCHRIFTEN mogen vrij uit dit blad teksten overnemen doch mits vermelding der bron : *Tijdschrift Ons Heem*.

Ons Heem, tweemaandelijks tijdschrift van het Verbond voor Heemkunde. — Jaarabonnement : gewoon lidmaatschap : 100 F ; steunend lidmaatschap : 150 F ; beschermend lidmaatschap : vanaf 300 F ; Biblioteken, Openbare Besturen, enz. : 120 F. Militairen (militair adres aangeven), leden van kroostrijke gezinnen (nummer van kortingskaart N.M.B.S. aangeven), studenten (onderwijsinrichting en leeftijd aangeven) en Zuid-Vlamingen genieten een korting : ze betalen 90 F. Verzending naar Nederland : geen prijsverhoging ; naar Europese landen : verhoging 10 F ; overzee : verhoging 20 F. **Over te schrijven op postrekening nr. 495981, Verbond voor Heemkunde, St.-Martens-Latem.** — Erevoorzitter : Drs. Jozef van Overstraten, Parklaan 37, Aalst. — Voorzitter : Dr. Jozef Weyns, Herkenrodeplein, Bokrijk, Genk. — Penningmeester : Lic. hist. Raf van den Abeele, *Het Nevels Leen*, St.-Martens-Latem. — Eind- en hoofdopsteller : Z.E.H. A. Lowyck, Leegweg 16, St.-Andries-Brugge. — Hoofdopsteller van *Onze Stam* : Lic. hist. Daniël Verstraete, Engelandaleaan 19, Assebroek. — Redaktieraad : Dhr. Luc Ebrard, Limburg-Stirumlaan 240, Wemmel, voor Brabant ; Lic. hist. Raf van den Abeele, *Het Nevels Leen*, St.-Martens-Latem, voor Oost-Vlaanderen ; Lic. hist. Daniël Verstraete, Engelandaleaan 19, Assebroek, voor West-Vlaanderen ; Dr. Jozef Weyns, Herkenrodeplein, Bokrijk, Genk, voor Antwerpen en Limburg. — Drukker : E. Vercruysse-Vanhove, Gistelsteenweg 163, St.-Andries-Brugge. — *Sekretariaat, Beheer en Recensiedienst* : *Openluchtmuseum Bokrijk, Genk.* — Iedereen kan daar proefnummers GRATIS bestellen.

De KREDIETBANK staat achter U
wanneer U betaalt met
GEWAARBORGDE CHEQUES

- U betaalt steeds met gepast geld, zonder geld mee te dragen
- U beschikt automatisch over een huishoudelijk budget
- Uw rekening is in feite kosteloos dank zij de toegekende interest
- U is beschermd tegen brand, diefstal en verlies van geld
- U krijgt een betalingsbewijs : de uitbetaalde cheques.

Open een PRIVE-CHEQUEREKENING bij de
KREDIETBANK

HETZELFDE ALS GELD

MAAR BETER !

Voor meer inlichtingen, wend U
tot een onzer talrijke kantoren.
Onze afgevaardigden staan te
Uwer beschikking en komen
gaarne ten huize op Uw verzoek.